THE INSTITUTE FOR ADVANCED STUDIES OF WORLD RELIGIONS

FILM-STRIP NO.
MBB-1971-75-32

BUDDHIST SANSKRIT MANUSCRIPTS

LASWR

MICROFILM PROJECT MBB 11

MBB-1972-75

1. Film strip number

22

2. Source

CAKRASAMVARAPAÑJIKĀ

3. Title

4. Additional title, shortened forms of title etc.

N. S. 1031 + 880 = A. D. 1911

5. Year in which MS was copied (Nepali Samvat and Christian Era)

JITENDRAVAJRA

6. Name of scribe

NEPALI PAPER

7. Material (Palm leaf, etc.)

DEVANĀGARI

8. Script

22 cm x 10 cm

9. Size

7

10. Lines to a page

62

11. Number of leaves in complete work

Complete

12. Missing leaves

JAYABHADRA

13. Author and Date of composition (if given)

14. Number of Chapters

15. Remarks

Commentary of Cakrasamvaratantra.

Jayabhadra was born in Cylon. It is written here.

ॐ नमः श्रीसुकृताय सर्वभावस्वभावाय सर्वभावंभयावहम् सर्वभा
वविभासाय सर्वभावविभावनम् १ नत्वा श्रीमन्महावीरं स्वसमार्थस्व
निर्मलम् चक्रसंवरतन्त्रस्य लघ्वारा----कामया २ अत्र तन्त्रारं
म्भ एवमयन्त्यादिना मन्नीतिकारेण कस्मादुपोद्घातेन कृत इति चोद्यमत्र
र कश्चिद्रूपपरिहारार्थमावंध्ये भगवतो अवतारितस्य सर्वाणां स्वद
र्शनार्थमिति एतदेवसर्वात्मनि मुखास्थितः इति अन्यत्र तत्त्वसाक्षि
कावेक्षमानम लतन्त्राउक्त तत्याद्वेवाधीमलं लंत्रेषु एवमित्यादि नानि
रिक्तत्वाद्यन्त उत्तरतन्त्रेण कृतमिति अत आह अन्यतंत्रावलीनानाम

र्थानांवहिर्वचनमुत्तरमिति अथनेनैवप्रकाशधर्मतादेशोपदेशकयोनेका
मावसुविर्तेति तंत्रमूर्त्तयोहिंदुश्चभगवन्तः इतिवचनात् प्रथमन्ता
वदभिधानाभिधेयसवन्धप्रयोजनं तत्प्रयोजनान्यभिसमीक्ष्य यस्मा
त्सतारिणोपिप्रज्ञावन्तः प्रवर्त्तन्त इति अतस्तान्यभिधीयते अथा
नन्तरस्मारभ्य इति श्रीहेरुकाभिधान इत्यादि पर्य्यन्तो ग्रन्थसंदर्भो अभिधा
नं वक्ष्ये संवरमिति तेन पदार्थं हेरुकवज्रवाराह्यादितत्त्वरूपमभिधेयमु
अभिधानाभिधेयलक्षणः संबंध इत्येके उपायोपेयभावलक्षणः सं

हे॰ पं॰
२

वंधश्चेत्येके उपायोपेयभावलक्षणः संबंधश्चेत्यपरे भगवन्निर्विनेयजनान मं
डलप्रवेशादिगुणाभिषेकयये संप्रयोजनं उत्तरकालनत्फलावाप्तिः
प्रयोजनप्रयोजनमिति अथेत्यादिनानिपातसमुदायेनात्मनतंत्रत्वं
निश्चिनोतीति अथेआनंतर्येसवसमाद्गाद्भनंतरं वक्ष्यमाणमिदं वक्ष्ये:
कथयिष्यामीतिसम्बन्धः अथ शब्दं क्रमेहवेथेव नस्तनन्तरं विधर्व गुरुः
क्तव्येति अथशब्दोपादानंमंगलार्थं मंगलादीनिशास्त्राणिवा क्वथन्ति २
श्रोतॄणांनिर्विघ्नतार्थं अविकारार्थो वा अनस्येवोक्तं पूर्वप्रकृतापेक्षं मंग

त्त्वमथवा विकारिकं प्राक् अथ शास्त्रमतः शङ्कमत्तत्त्वं यन्नु शास्त्रस्येति ।
किं तद्रहस्यमाराध्यमित्याह रहस्यं गोपनीयं सर्वश्रावकादिभ्योऽक्षप्रकाश्यं
धात् अथवा प्रज्ञोपाययोरेकीकरणेनयेत् साम्प्रतं रहस्यं अथवा ब
द्धपञ्चबोधिचित्तं वज्रं तच्चैवं रहस्यं नेयगजग्रीतिशाक्तोहकारः प्रभ
च्यते अथोत्तरार्धबीजस्याभिप्रायमभिधीयते रेफस्य वज्रसूर्याकारत्वात् ता
हकारस्य विगतघ्राकारत्वात् सकारयकारयोः संयोगस्य उभयबीजत
पन्नात् स्येन्दुश्चवलरूपस्य स्फुतातुलापस्य ग्रहणाच्चेति येनतार्थत

हे॰पं ःकथंवक्तुइति प्रकरणप्रयोजनादयत्वात् संक्षेपात् स्वसमतःनिष्पामस्

२ स्याभिप्राय तमेवार्थप्रकटयन्नाह, नतुविस्तरादिति अथवानन्तु

मालानु किंतर्हिविस्तराद्दिनिवासंबंध: अन्नाध्यमभिकाय: स्वसमेन

न्तेभर्थग्रन्थविस्तर: अन्नान्वयविस्तर:नैवाद्युकालकस्य ——— —

स्स्वाख्येयत्वात् इत्समीरहस्यसंबधिनीनुच्छितृभिः पदैः श्री गतं

यह: पूजावार्त्तं हेवज्रसाम्निनूतत्वेभिधियते भगवतोभिधानं: २

श्रीप ———हेवज्र:श्रीहेवज्रस्यसंयोगोभगवतावज्रवाराह्यासहस्

स्मरस्मभावेनालिंगयतां ततनैष्यानुकृत्वाभगवतोहेरुकशति त्रिभिरं
क्षैनैनभिधानपूजा —— अथवाहेत्वपगता: सर्वधर्मानुभावतस्तसर्वध
र्मानक्षविस्थिता: सर्वधर्मास्त्वनुपलंभतंत्र यात्मकंच अथवाश्रीहे
रुकमितिविशेष्यपदं स्मयमितिविशेषणं अतएवसर्वकामार्थसा
धकमिति भगवतोविशेषणायुक्तं सर्वेषांकामोभिलाष: सएवार्थ:
प्रयोजनं तस्यसाधकोभगवानतस्तं अथवासर्वेन्वतेकामाश्चेति
विशेषणसमास उत्तरार्थवाचारमिति हेरुकस्येलकपोलभेदान् वाख्या

हे.पं
४

उत्तरतंत्राणि समानि दिनिते ध्यामय्यत्तरत्वाउक्तं डाकिनीजालसंवर
मिति डाकिन्यः सर्वा खेचर्यः व्यवस्थिताः तासां जालः समूहस्त
स्य संवरः संवरं गोपनीयमित्यर्थः डाकिन्यः आकाशगामिन्य
ः देवियो यन्तस्य गतौ डयन्ति उत्पतन्तीत्यर्थः अथवा डाकिनी उ
त्पतनशीलत्वात् चित्तविमनानि वर्त्तकत्वेन जालनिवसं वृणोतीति
ति तिलकत्वा डाकिनीजालसंवरः अथ मिनिसंबंधः इदानीं भगवान् :
श्रीहेरुकस्याधिष्ठानेन माहात्म्यं दर्शयन् प्रथमं स्थापसंपदं दर्श

गु:
४

यते रहस्यशवि रहस्यप्रज्ञा नूनावाच्चिवक्र व्यवस्थिताः सर्वशक्तिमोभावि(
धीयते नाभिरहस्मि संस्कृतं रहस्यं स्मरमतये थेन सर्वाकाशधातुमसवस
स्थानम् भगवतः श्री हेरुकस्य वज्रवाराह्यादि मण्डलकं भवनाकिंविशिष्टं तदी
त्याह परममिति परमण्डलस्कस्थप्रधानमनुत्तरं लौकिकं लोकोत्तरता
नाधारत्वात् पुनरपि किं विशिष्टेन मस्येत्रतनाश्रताः चीशक्तिपयारम
र्यी[illegible]स्थं इदानीं पर्यन्तसंपद अनन्तत्वामाह सर्वात्मनिमस्व(
स्थितः इति सर्वयीन्नेधातुकालविकल्प व्यवस्थितानानामात्मकायः

भुजद्वयेन वज्रवज्रघण्टासहितेन देवीसमालिंगितं छित्रीयभुजद्वये
नतत्वग्धारिणा गजचर्म पृष्ठतो धारिणां सव्यदक्षिणपश्चार्थपंचमषष्ठे
विभ्रमपरशुवेताली डमरुधारिणं भवसव्यचतुर्भिव वज्रखड्गाग
कपाल पाशखट्वांगधारिणां घण्टाप्राप्तेनं जपमक्ष धारिणां मूर्द्धिव
ज्रांकितं मायाद्यवं दक्षिणसहितं पंचकपालाद्यैः शोभितं वज्रमालेन
ग्रथितं प्रथमसत्त्वसर्वधारिरं नवचन्द्रसत्वनत्यान्तिं वामसत्त्वर्वरनामं· ष्ट
द्धेसुरवंरक्तं सव्यसुरवंपीतं आलिकालिपद्महस्तं नरशिरोमाला यु

ज्ञोपवीतं मयुक्तव्याघ्रचर्मवाराम्बरं आलिढकांतभ्रूदर्पितं पद्म
किंजल्काहतंवज्रेर्वीपरिहितं त्रिचक्रगर्भस्थमिति इत्यादिभिरुक्त
श्रीवत्सारयोध्याने वज्रवाराही भस्मरहितपंचमुद्रापती भाष्यमेखा
लाविभूषिता नग्नमुक्तकेशा वज्रदष्टी तीर्थ स्थानदक्षिणाभंजाकराढ(
लिंगितनररुधिरात्तु खड्गाभयमुखवंकृतं कपालवामहस्त प्रत्यालीढ
स्थेभ्याद्युत्तरप्रदेशेवक्ष्यामः सर्वभवादिति नाथरूपशब्दस्य समा
नविकरणेन पंचस्यांतनानिर्दिष्टं दैन्द्रियसंयोगसंभवादित्यर्थः।

तस्मादाकाशादेस्तस्मान्नाशात् ऽतियस्मान्निष्क्रान्ताइति वक्तव्ये
कस्मान्नाशात् विवक्षवर्जिनः सर्ववीराज्जाकिन्यश्च निष्क्रान्ता इति ज्ञाप
नार्थः ज्ञानदर्शनसम्यगाचारश्चारित्रगोचरा समययोर्द्विविधः रक्षणीयो
रक्षणीयश्च तपआचारः आचरणांसृष्टिः सम्यग्गोचरोविषयो
येषांतेनयोर्क्ता अथवासमस्यादेशकत्वासमाचारः तस्यविषयगोच
रावीर्याः इति येनैवंतत्त्वं निर्णीदन्तं विधितार्थंस्मृतिविधिसंबंधः
दुर्लभं त्रिपुलोकेस्मितिति यथार्थमेव सत्वंमन्तव्यानालक्षितिमावत

अथवाद्विषु लोकेषु यद्योक्तादीनामर्थः तेषु विधिज्ञानामिति वा संबन्धः
आदिमध्यान्तसंस्थितः प्रीतिश्चित्तस्याकापसंख्यितमथवा सर्वतीराःचः सरु
संयोगो यस्याद्विधिज्ञानस्य तत्तल्पोक्तं यथा तथेति यथार्थमेवज्ञापक्षमा(
नादिभिर्युक्तं तथेति योगं सेवेति न केवलमेवम्भूतं विधिज्ञानयोगं चतंत्रे
यथागमसमेतं नैष्पूर्वानिमसम्बन्धः भनएवडक्तेभामिन्युक्तं आदिशाह्यात
मण्डलाहोमं वा यो यक्षादित्युपकरणानि गृह्यन्ते योगशास्त्रे न वस्याविका
रहस्यकत्थक योगः कथितः सद्व्यते श्रृणुवेति भगवान्मेवमाह

हे.पं.
१०

भगालिकांप्रतिकेचित्तद्भयोरेककारद्ध्वनिनैवसुन्कामसम्मेः यत्रभगवं
तंप्रतिभगवतीदिकीर्णानपरे अतएववध्यते वज्रः पूजायामहाविते
तिभगवतःसंबोधनं इदानीमच्छमन्त्रानक्रमपर्यन्तंकरेणावबन्धायो
उक्तापूजाविधिमाह मध्ययेत्यादिमध्यमेभवतीतिमध्यमः यत्रउ
च्यते नाम्निगन्तमोद्धासोजिकाविन्यासः तेनकिंभूतेनगम्भीरस्कम
हितेनतुबोधिचित्तसहितेनैवेत्यर्थः जालिकामिति नंनेसमयेहया
वज्रवाराहीमहापीवावार्गणापूजयदिति यथामंतोद्योजायतेतथाप

गु:
१०

रटे यस्मिन्नर्थः कालेस्मिन्निति कालान्ते कालविशेषणोनि वज्रपद्मस्य
ल्लनारूयंविशेषरूलियावत् तुशब्दोयस्मादर्थे यस्मादनयः सह
जाः सिद्धाअश्वमोक्तमसमध्यमाः तस्मादन्तेकृतिनमनसः काल
मिद्धिन्तुकारयेत् अयमभिप्रायः बाह्यागनानांसमाजातिवक्तव्यवर(
स्थितानांसर्वासांशब्दोषणंमनसाकारभ्यादिति स्वरैर्लोकविन्दुभिः
इत्यादिजप्येन ध्यानेनचेति पर्यन्तंयथार्थतालुगनमेवसमसयां
देवीपालयनित्यंनोपजन्यानिसर्वकालमित्यर्थ साधकः शुसमस्या

हे॰ पं॰ हितश्रुति सर्वहितयोगाभ्यामेकमनसा साधकेन भवितव्यमित्यर्थः॥

११ मेरुसमयानाजुनदी कमंडलसिद्धि रमेनजाश्लोरीतियावत् श्री

यं सुमगं इरसुनी पंचामृतं दर्शयते मत्वम्लादिना मश्चैति चेति

सुकम रक्त कर्पूरं मात्रामांससमाहितं पुनरकत्रहणांमखं चंदनं

चेट एकवंदनेचेति इन्द्रताभ्यांयोजितमितिसमासः गगामभ्येति गू॰:

त्क्रमूर्ध्वे अथवा एकयोगधारी समयमध्ये प्रतिष्ठ मतत्वपामित्या ११

र्थः तत्रासोऽन्ययोगं व्यवस्थितानि तस्मिन्श्रयनत्रीतिसर्वजांकेचि

ऽंशून एतेन पंचामृतविशेषेण कर्माण्यष्टवश्चात्यानिति अंगु
ष्ठानामिकाभ्यां लभयमित्यर्थः योगवदिति सदैव यागधानी स
हीत्यर्थः सोमयानवदिति मनायानवत्त्रामेवं किंतर्हि यथा विप्रा
यागकालर्शनिपविजानयोरमतगरकृते नहरभिप्रायः सर्वंस्मृतौ
मंत्री सिद्धिं प्राप्नोति पाश्चात्यादिकुकर्मेण चतुःपूजाति बालक्षत्र
ति मनोमया ध्यानमुद्रा भपवामहामुद्रा समयमुद्रा धर्ममुद्रा कर्म
मुद्रा ताभिश्चतसृभिः पूजाः चतुःपूजा तथा षडिन्द्रियसमापत्ति

दे॰पं
१५

पंचवारिनिर्दिष्टानि नाभैरीतिकलशविशेषाणां शेषं प्रागमं आलाईक
लशानेव नाभेरुपनकलशानां यथा दिशति लामादीनां कलशाच
तुष्टय काकाश्यपादीनामष्टौ कलशा. सार्वकामिकबीजपकलशौ
द्वौ सर्वसंख्या अष्टचत्वारिंशद्भवन्ति रजतयेत्यादिना यथालब्धानि सं
ङ्ख्यया शीर्षप्रक्रियादिमित्यर्थः इत्यपेचतुरंस्त्रांमिछिरेवन संशयः ।
इत्यादिसूक्तमेव गन्धोदकेन संसिच्य मायेनामिति मंत्रश्रुतेन गं
धसहितेन वस्त्रोदकेनाभ्यानं संक्षिप्येदित्यर्थः सर्वतोभद्रमितीय ।

गरु:
१५

मविस्नेषणाम् श्रीहेमकस्यरूपमात्मान भगवतश्चतुर्भुजत्वात् शी
पानाद्युगंदृष्यादिति यथार्थमेव अथवाविधिप्रकाराणांसविशेषा
दृश्यते अन्यत्रपंचदीपहस्तहस्तध्यादिमान्संग्रहणात् आकाशेग
किन्तः सर्वाममनसाऽऽर्द्धतोन्यसादिति चित्तचक्रव्यवस्थितात्म्यर्थः
चित्तस्याकाशगमनस्वभावत्वात् भूलोकेऽाकिन्नापाद्यमंडलसर्व
तोन्यसादित्यर्थः सर्वतः सर्वप्रकारेणमसाऽऽलयवाक्रकंतस्मिन् भू
:स्थितज्ञातिभ्योन्यस्मैतः वाक्रकंरूपमत्यत्वात् पातालवासिभ्यः

हे.पं.
१९

पुनः सामर्थ्यात्कायवंचकेन्यसेदिति गम्यते दिशास्वमानन इति चतु
र्णि पृयथाक्रमंकाकारूपाः उक्तवास्या श्यानास्या सुकरास्या
श्वतन्नः विदिशासु वनियोजयेदिति क्रमणायमशाती यमइति
यमदृष्टि यममथानीतिवक्ष्ये एवंविन्यासक्रमः पुष्पानित्यादिनाप
चोपहारविधिर्दर्शितः दीपानांतगनदृश्यादिति इर्वसेवाकृत्वाद
रयंचोपचारपरिग्रहणार्थमुक्तः पूजयेदित्यानायथार्थत्वांनविह
नं कुर्जातिसुसमाहितमिति सर्वत्रप्रयोगविधौविद्धिजइति यावत्॥

गुरुः
१९

भाचार्यमित्यादिना तु क्वचित्तमण्डलसन्निहितालान्नाचार्यनिस्मर्थः
यथाशक्त्योत्यादिनागुरुपूजामाहरयति पराडित्यादिना तु धारेतनाचा
र्यः करणीयमुक्तं पञ्चहिकारेत्यादिना विंशति पूजाविधिरुक्तः गर्भं
त्वचिनिर्दिष्टोदितपर्यन्तं सकलमेव तदुक्तं तत्रानन्तरेऽभिषिक्तेनाविधि
ना सर्वमभिषेकं निवर्त्यशानी गुरुणाभिषेकविधिप्रधानत्वात् एतत्
यन्मुद्रामित्यादिना तु साभिषेकं सूचयति स्वमुद्राम्मिति पाश्यागमा
मंत्रतत्त्वं तु प्रविश्य सिनांरक्षणीयमक्षणीयसमयमप्यन्वितं समयीनाम

हेवं
२

सर्व्वः सुसमाहितमिति आत्मानं श्रीहेरुकयोगेन द्रष्टाक्षेप मां
चवज्रवाराहियोगेन निर्म्माय मरलाकवचादिभिः कवचयित्वा द्वितीयम
हनिः पुनर्नापि मंडलं मंत्र स्याधिष्ठानादिकं ज्ञात्वा मरणडलमध्ये मपउ
लसमीपे वा काष्ठपन्नवद्वारि स्थितस्येता पीसंस्थाप्य गुरुरभिषेकेमारभू
ते एतेनाडिजन्मेनातिलकं तस्य कारयेदिति यथा पूर्व्वोक्तलक्षणानि
नावाहयाग्निना छायावतिभवतित यामहदवालोमया नादिकमेरा यथा
हयोजायते तथा वज्रपमास्पलनादिक्रियया क्षेराणावस्थायां गुरव

गुरुः
२

पटवद्धस्यशिरस्त्व हृदयात् हृदयमालामंत्रोच्चारणं कृत्वाशिरसिलला
टवक्षहृदयं गुरवकराठे हृदयसंसन्नस्यानेवज्रेणापश्चेनवाभिषेकंद
द्यात् शिष्येणापिगुरवदत्तमन्तूर्तिमिवाह्लादयेत् तदनन्तरंगुरुस्वमध्याद
र्शयत्समराव्ल ततोपश्मस्यैयतास्यानमिति उत्ताभिषेकस्यान्ते त
त्वतांदर्शयोदिति अभिषेकश्रघ्रातसमर्थावास्याग्र्नोदर्शयादित्यर्थः स्व
स्यागितिनिर्विकल्पनश्चतसाः ततःशिष्येनापिपुनस्तथैवर्तभणीयं
प्रणिपत्यततःशिष्यआचार्यसहितंपुरंप्रदक्षिणांवततःकृत्वारंभला

हे.पं
१८

वासतु सताऽलंगुरुप्रसादपत्न यथाविधिर्म्नीति यथा गुरुणा शिष्यस्या
भिषेको दत्तस्तथाविधिना न दत्तो शिष्येणा गुरुं प्रति इत्येवमाध्यात्मिकमभि
प्रायः ततालिन्यादिकं सकलमेव यथार्थत्वात् ततसर्वहेरुकाधिष्ठितमि
ति श्रीहेरुकयोगधारिणा योगिनाऽनुष्ठेयः ततः डाकिन्योऽनल्पवनाधि
विजृम्भयन्तीति त्रिचक्रव्यवस्थितानां डाकिनीनां पृथक्पृथक्नामा
निकथ्यन्ते महावीर्यत्वात् डाकिनीनाविन्यासमनकथितं एवं सर्वत्रान्वनामाम्बा
दयोन्यादिना चतुर्विंशतिडाकिनीनां वीराणां च डाकिन्यादिचनसूर्या।

गृह:
१८

वकाकास्याप्रस्थानांवस्वनामोच्चारणोह्रूंह्रूंफट्कारान्तयोजिते पुष्टिर्भ
वाभवति ॐकारदीपकः सर्वशान्तिदर्शितत्वात् ह्स्व्रूंयोगवशंभिष्टं
पुष्णमस्यबलालावदति अमुष्मीहल्क्ष्योगवशं ह्स्व्राअस्यपेलालब
न् न्ध्राविशेषलालवत् न्यग्रविशेषवत् पुमतिस्माणामित्यर्थः।
सिद्धस्मादिनास्तानि व्यक्तस्ययोगिनः सामर्थ्यकथयति सिद्धत्वादे
वसर्वकामिका अभिलाषितार्थप्रदानसमर्थाभवति वीरत्वगताशक्ति
विवक्तानवर्जितवीरपराक्रमोभवति सिद्धाग्रहह्स्व्रातनमरकलमितिस्

हे.पं
२२

द्वादशस्वरैर्विरहितानि हकारः बीजानित्यनेन ह हा हि ही हु हू हे है
हो हौ हं हः इति भगवांतरपि लक्ष्यंति द्वितीयचतुर्थषष्ठोष्टमस्वरम(
द्वादशानि वर्जयित्वा षडंगहृतकोच्यन्त इति हृतक षडंगानित्यर्थः
आद्यर्थपर्योर हृदयप्रचारात् परमार्थतो वायवीलमपायोग इति
यथावीतरागासमापयोग ओंकार इत्युः एकोनकास्वरमंस्थितानि इति
अकारान्त पूर्वनकारान्समस्त विस्मृतैदृत्यर्थः तेमंत्राक्षरत्यर्थः
ओं नमः स्वाहा वौषट् हूं हूं फट् कारसंयुक्तं तेषं रूपानिमाथ फ

एकः
२२

इति साधकनेत्रयोर्नीत्यर्थः प्रथमं हृदयं चैवेति ॐ हस्त्यनन्त
वज्रसत्वो हृदये द्वितीये तु शिरः स्मृतमिति नमो हिस्त्यनेन वैरोचनं
शिरसि तृतीये तु शिखा हृदयादिति स्वाहेस्त्यनेन पद्मनर्त्तेश्वरः
शिखायां चतुर्थः कवचं भवेदिति कवचहूंपेणावोषड्ढस्त्यनेन श्रीहे
रुकस्कंधयोः पंचमन्तु भवेन्नेत्रमिति हूँहूँहोंहस्त्यनेन वज्रसत्त्वं
चक्षुर्द्वयोः षष्ठमस्त्राद्युत्थमेवेति फट्हैंहस्त्यनेन हयग्रीवः सर्वा
गमंत्रेस्वराणां त्रयोदशमनः ॐकारेणयोजयेत् इकारस्यान्या

हे.प २२

रसंयुक्तं षष्टमक्षरभूषितमिति मंत्रस्य षष्ठाक्षरेण एकारं योज
येदित्यर्थः स्वराणां चतुर्थेनैव संयुक्तं मन्त्राक्षरमिति मंत्रस्य म
ष्टाक्षरमिति इकारेण योजयेदित्यर्थः एकादशस्वरसंयुक्तं अष्टाद
शं एकारेण योजयेदित्यर्थः स्वराणां द्वितीयेनैव स्वराणां विभूत
मिति अकारेण नवमाक्षरं योजयेदित्यर्थः स्वराणां द्वितीयेनैव सा गुरु:
द्दशाक्षरमिति द्वादशाक्षरमाकारेण योजयेदित्यर्थः एकादशं वि २२
तारयात् द्वियक्षरसंयुक्तं चतुर्दशाक्षरमिति चतुर्दशाक्षरेण एकं

योजयित्वा तमेवाद्याकारेण योजयेदित्यर्थः विंशत्यक्षरमाद्यपंचस्वरा
णां तृतीयेन संयुक्तं पंचदशाक्षरमिति पंचदशाक्षरेणानुस्वारसंयोगं
कृत्वा तृतीयस्वरयोजयतीत्यर्थः पंचदशाक्षरसंयुक्तं षोडशमिति षो
डशमाक्षरस्याग्रस्थानं योजयेदित्यर्थः तृतीयस्यनुपमकं शोभनं
परं मतं सप्तदशाक्षरमिति कारणयोगयतीत्यर्थः द्वितीयस्वरसं
युक्तं अष्टादशपरमं हितमिति ऊकारमेवस्वराणांद्वितीयेनैवसंयुक्त
मेकविंशत्यक्षरमालका पंचमेनैव संयुक्तं चैवाविंशत्यक्षरमाद्यवर्

हे.पं.
२५

सर्वंतुकरं वर्गाणां द्वितीयस्वरेण प्रथमं स्वरपंचविंशमक्षरं तंयुक्त
मिति पंचविंशत्यक्षरमूलकफकारेणाभ्येन्नर्थो हित्यर्थः तृतीयस्य प्रथ
ममंत्रे पंचविंशतिमाक्षरं द्वितीयस्य त्रयस्त्र वेदिति द्वितीयस्वरेणा
योजयदित्यर्थः अष्टाविंशतिमचैव पंचदशोनार्विनामिति हकारेण
रेअनुस्वारोदेयइत्यर्थः तृतीयस्य प्रथममेनमंत्रुक्तं अधोभागेन
पारिपमंमन्त्रैर्थेयवर्जिति दकारमूलरिफणयोजितक्षान्त्वा द्वितीयस्वर
योजितमिति भकारेणाकारं एकोनत्रिंशतिमाक्षरं भवेदिति

फल:
२५

लकारमकारेणयोजयद्विस्थर्थः दीर्घपंचकारमेव भास्करशतिरेफस्य
संज्ञामेवंयथार्थः स्वस्तिरेफस्यैवसंज्ञा वानीन्द्रशति चत्वारिंश
द्विस्थर्थः ककारंभकारेणयोजयेत् सेयंसर्वतंचैतावद्युगमं चतुर्थ
स्यतवर्गस्यपंचमंनकारः पंचमस्यपवर्गस्यपंचमंमकार पंचम
स्यचतुर्थोभकारः प्रथमस्यकवर्गस्यतृतीयंगकारः एकोनत्रिंश
काःमध्यकापंचमेरेव सप्तत्रिंशत्समायुक्तमिति ककारमुकारेण
योजयेत् शाकिनीनांहृदयदर्शनमिति अयंमंत्रउच्चारितमात्रेणासर्वाभयेक

हे.पं
२५

राडाकिन्यादयः नाम्नाय मन्त्रे ओँकारादि हूँ हूँ फट्कारान्तं युगलस्ये
स्य मालामंत्रं सर्ववीरसमायोगडाकिनीजालसम्वरमिति श्रीहेरुकात्म
कोपि मंत्रविद्विरुद्ध्यवस्थितः सर्वडाकिनीस्वभाव इत्यर्थः स्वाहेति व
त्यादिना प्रतिलोमेन नाडिविंशात्मकहेरुकहृदयमंत्र उक्तः ओँ श्रीवज्र हे ह
रु हूँ फट् डाकिनीजालसंवरं स्वाहेति विज्ञेयम् तथैव षड्योगिनीहृदयं गः
प्रतिलोमेन कथितं ततः ओँ फ्रेँ ह्रीँ जेमं हूँ फट् इत्येतेषां वकारमेला २५
पकमर्थः वंकारस्यादौ ओँकारं योजयेत् वंकारस्यादौ हकारं मोंका

कामस्याहै कीमकारस्याहै ओँकारं ऊँकारस्याहै ऊँकारं फट्कारस्याहै
फट्कारं यानसंहितासम्बन्धः ओँ वज्रवाराहीनाभौ ओँ सैयायामिनी हृद
ये ओँ मोहिनीवक्त्रे ओँ हूँ श्रीमंचा दिगिरिविरमि ओँ हूँ हूं मंचास्त्रीहि
स्वायां ओँ फट् चुंडिकासर्वांगे षडेकरूपा षड्योगिनीनां हृदये ओँ व
ज्रवैरोचनीये स्वाहेति भगवत्याः परहृदयं डाकिनीनाममहाविद्यानं
कृतोनभविष्यति मंत्रमाहात्म्यंकथयति पृथिव्यांचतुरोरत्नाः मंत्र
मालानुत्तमा डाकिनीनाममहाविद्याविद्याराज्ञाच भीहृदकाविति

हे.पं
५

स्वात्मं वज्रास्मिन्स्स इति । कश्चित्कशचित्तपि वियोगाभावं कल्पयते स्थि
त्यनित्येषात् कांकारान्तत्वने कांकारतया अविरत्वर स्य स्वभावनत्त मयानि
इत्यनी मा खेय मं पर विधि सङ्गिसर्वडाकिनीमय इति डाकिनीशब्दमप
लक्षणमात्रं सर्वडाकिनीमय इति नान्यते स्वभावे हेतोवाम पर
स्फलैलीभिन्न इत्यर्थ सर्वसत्वार्थ समर्थत्वात् समर्थं पारमेथैयेरगु पञ्च
योगाचाम्लत्व अभेद्यत्वात् वज्र नाम्ने सर्वसत्वा कृत्वा वज्रसत्वः सर्वे ५
स्वहरिह नादिभिरवाप्यं सत्वंवर्ष्येति वा वज्रसत्वः अतोपायस्य स्वभा

त्वाच्च बालस्य कार्यपदप्रयोगः स्त्रीस्वरूपमुक्तं भवता स्त्रीत्वनपुंसकत्वम्
पुंस्त्वस्त्रीत्वसौमनस्यस्वत्वात् एवं भगवानेव ब्रह्मशब्दः महान्नपुंसक
लिंगः तथा चोक्तं पश्चिमं सर्वसत्त्वानां हृत्स्थात्मकं ब्रह्म उच्यते किमन्य
देवतादिशरीरमेवादिति सन्देहार्थं तन्निरासार्थमाह भूतोऽहमित्याह मित्यर्थः
रणे स्वयमेव भवतीति स्वयम्भूः न पदमस्य तत्समर्थं तथा चोक्तं पापितं सर्वस
त्त्वानां हृत्स्थात्मकं ब्रह्म उच्यते समाधानात्समाधिलक्षणं स्वर्यं योनि वज्र योनि
सत्त्वाधिष्ठानयोः सेनवज्र सत्त्व उद्भवादिति सचन कर्तविवर्तकिमपत इति स

हे.पं.
६

संभूतिस्तत्काले भोगास्तस्य सन्त्वाद्भगवान् चतुर्मानातिभंगेभ्याद्भगवान्
नागादिक्लेशभंजनाद्भगवान् ऐश्वर्यादिषड्गुणयुक्तत्वाद्भगवान् तथा चो
क्तं ऐश्वर्यस्य समग्रस्य रूपस्य यशसः श्रियः ज्ञानस्यार्थ प्रयत्नस्य षण्णां
भगवति क्रतिरिति असौ हि वीर भगवानेव वीरः इति संबध्यनीयः वीरत्वश्च
स्य योगस्य यद्दैरार्थ यथा पार्थिव धनुर्द्धर इति अथवा चतुर्विंशतिवीरः गुरुः ६
त्म कन्याद्ननंतकालत्वद्युक्तं अतस्वशाकिनीजालसंवृतो भगवान् इदा
नीं त्रिवक्रसंबंधिनस्तस्य भगवतो निष्पत्तिक्रमं उपवर्णयतमाह संभवानां

दिस्यारभ्यमंत्रैर्विशोधितं भूमिं यावन्तिपर्यन्तं तद्गुरूपदेशात्संक्षेपतः क
थ्यते तत्रायं क्रमः आदौ तावन्मन्त्रोक्तफलमभ्यालोनिघध्यं पंचामृतकल
गुलकं मुखे कृत्वा मंत्री दक्षिणादिशमभिमुखीकृत्य अनिर्भी घटात्म
कृत्वा स्थानभूमिनिर्माय सर्वसत्वहितसुखहेतो श्रीहेरुकोहवयामि
ति शिष्याचार्यहरणेति हुंकारेण वं वज्रमानस्वरेवतीसंयुक्तं महाश्रीन
पानिर्माय भालिकालोनिरुत्तार्य हेरुकस्यसम्बलयथाक्रमन् पिर
मिकरादि हृदयाविन्यस्य हेत्वापयताः सर्वधर्माऽहेपगताः सर्वधर्मानक्कवि

हे.पं ७

चित्तस्थिताः सर्वधर्मा इति स्वभावानुं तथा विहि ष्ठितं बलपरार्थाद्वि स
भासी कृत्य पूर्वप्रणिधानवशात् ओं आः हूँ इत्यक्षरत्रिप्रभाकाशदेशे उ
द्योधोवः क्रमेणोपलभ्य हूँकारपरिणतं वज्रं वज्रवराटके हूँकारं तद्विनिर्ग
तानुस्वाराक्षरद्ध्यानं गगनान्तरस्थानाद् आवर्जनावान्तपर्यन्तं सकलस
त्वार्थकरणो ऽहं तोलकाकारैरश्मिभिः पुनरपि तं नागत्य तत्रक्षाल्वपेश वे
श्य ओंकार मकारे आः कारं हूँकारं वज्रं कर्मणा वज्रमसि प्रभृतिनव वज्र
वराटके वज्रवराटकेष्वपि हूँकार उकार हकारं शिरसि शिरस्थार्द्धचन्द्रा कृ

गुरुः ७

नोतदपि विन्दौ विन्दुमपि नादे नादमपि हूँकारे नादमात्रे प्रवेशयेनादमा
त्रमनुपलंभवाञ्छितं संस्थाप्य भाजनलौकिकविशुद्ध्यर्थं यरलवयवनाम्निरिति
कोचनं मण्डलं वरुणारीनिति ध्याय तदुपरि कंकारेण कछपकपाल पा
तदुपरि आकारेण तदुपरि यकारेण अष्टदलपद्मं तदुपरि हूँकारेण
मेरुं चतुरस्रं मयं तदुपरि पुनः पद्मं पद्मकिंजल्कमूलनालिकालिप्याम
अहल चन्द्रमण्डलं ध्यात्वा आकाशदेशस्थानादने हूँकारं यथाक्रमं वं
मण्डलभाव्यनन्तरं पनाहन्तं भगवन्तं वज्रवाराहीं संयुक्तं वाराहीभुजं तत्र यम

हे पं
१२

मिः सहस्रमैकरसस्थानीया ह्यिमात्र एकं सौरथ्यपिपासीकृत्य कुत्रोभ
गवांलांवारयन्तीति वंशद्रष्टक योगीकत्मानंपीनाद्धर्मिमिति सर्वंस्य
स्ययोगिनः षोडशभागैकभागमस्यायोगधारिणो नार्थनीति नष्टाङ्गु
वतीत्यर्थः इदानीं सगुणलानस्यलानकथयितुमाह गिनीत्यादि स्म
शानन्तनमार्यैनर्हिति पञ्चस्मगुणलिङ्गितव्यं तत्वमहारस्यनानाकार्यभावय गुरुः
दित्यर्थः वितीर्णागानेत्यादिनाराजः संस्कारमाह सर्वलक्षणामिति अं १२
सर्वलक्षणायत इत्यर्थः सम्यक्ज्ञानवृत्ति उत्पन्नप्रतिभासकः न

तुम्हरति सकलतंत्रार्थकोविदः अथवावज्रपञ्जोस्यावलनमंडुको
भिषेकप्रदानसज्जो भवतीति यावत् श्रीहेरुकतंत्रं वदतीति स्फुतदर्पसे
वारितांकः अक्षोभ्यतेन्यादि आचार्यलक्षणाकथितः कपालेत्यादि
ना अतएवबद्धत्वेलिंगसमुदायस्य विशेषेणाभवतीति न्यायात्मपञ्च
ञ्चोपवीमहामुद्राकथितः एकवाराष्ठिकेनमकजेश्लर्थः ननुललाट
शेपरिकपालमालाकोभैनैव एकत्वंडंपञ्चभाराङ्कमध्येको सर्व
मंत्रमहामुद्रालक्षणादिकनलक्षस्तयोगेननिर्दिष्टं तद्रूपदेशाय

हे॰प्रं
१२

यानलं परिपूर्णं चारेतेमथाः अतत्र बाल्मानं श्रीहेरुकेन्द्रबोत्सुकं हेरुकत्त
ततः स्मारादिति मणालेविन्यासरूपमावेर्देतमर्थः अतएवचक्रम्महर
पेन्मसेद्विस्तृतं एवमन्त्रयमालानेत्वाकापमेवसन्नाहयन् प्राकत्त
रिश्वान्मूसेदिति आलिकालिसमाद्यारणोत्तरकालं वैयडाकारं नागडा
कारं मोहडाकारं न्यसेत् पश्चात्कुडंगारादिनिष्पन्नवलि वक्षडाका गुरुः
रपमडाकारं न्यसेरित्यभिप्रायः एवमन्त्रयमालानन्तुभधोत्पत्संवि १२
न्निवेशयादिति आनन्दातलदर्पितं वज्रं मायि प्रमि पादिकिल्पयर्पितियावेना

चक्रस्यान्तमिति चक्रस्यांतः तथात्मानं वज्रपंजरे कवचयेत् ॐ ह्रूं समन
न्तात्कमिति समन्तात् वज्रपंजरं ॐ ह्रूं नान्यसेत् पुनरात्मानमिति तान
सत्वप्रवेशोत्तरकालं कृतागारमल्पनानीकृतपंजरादिकं उपकल्प्य य
द्विति भावः एवमित्यादिना मण्डलेश्वरस्य मंत्रिणो निर्भयत्वं दर्शना
द्विति मुद्रामंत्रनालंकृत इति मारिक्षितकृतवाक्षाणगणासहितस्यार्थ
: आलिखितासुकरं ततइत्यादिना मण्डलं सर्वं स्थापयति अष्टकलामि
त्युपलक्षणापरं विवरेदिग्गणामिति मण्डलदिग्गणादेर्यसर्वं विवरेत्स

हे पं
१४

भिप्रायः यन्नोदिति प्रजयेत् योगीवाकर्न्नमइति डाकिनीजालसंवरम्मि
न्नि विश्वस्यव स्थितान् सर्वामित्यर्थः तस्य संधइत्यारैचपार्थ्यर्थ्छव
ः जन्मनित्यादिनामहारुडातलक्षणां विलासपति अजन्मइति गेगेवा
नृत्यर्थः शुद्धिकमित्यर्थः शौद्धयथार्थमेव वज्रसंभितद्वेवामिति म
मानेश्रवौ सम्भुवौ वज्रवत् सम्यक्भिन्नसम्भुवौयस्येति समासः अ गुः
थवललाटे परिवज्रमाला पर्यन्तभिन्नमभुवमित्यर्थः मालाफ्रांतभू १४
षितमिति पंचाशतनालुप्रथिरतनलियाविभूषितमित्यर्थः तस्याग्रे

त्यादिना भगवती वज्रवाराही प्रकथ्यति महाभैरवाभिमुखमिति म
हेश्वरामुखं विरुध्यन्ति केचित् नरत्वेपि पद्ममेव अप्रकृतत्वात् वज्र
वाराह्याः सहजाः प्रकृत्यादत्वात् ततोऽयमर्थः महाभैरवो भगवान्
तस्याभिमुखं कायं वाक्चित्तेनालिंगितत्वात् तु शब्दः समेवाख्याय
ति शेषं सुगमं दिव्यवाक्षादिविरुद्धाभिमुखेति काकास्याद्योऽपि भूतपाति
यावत् कुलशास्त्रेत्यादिना मकुलालक्षणमात्रकथितः आकालं
मूलहस्तहस्तद्वयाले वोष्ठी वर्षीवादिस्त्रक्ष्यायान्विता मौक्तिकाभ्यां निर्विभिः

ह. पं.
१९

हिमशुद्धमुद्रं लिखितं मंडलं दध्यादिति अभिषेकविधिनिवर्त्तितमात्रे
णास्ते यथा कृतशान्तिमिश्राभवन्ति किं पुनर्जपध्यानादिकर्मभिः सु
राभ्यासवशेनेति मंत्रस्य माहात्म्यं दर्शयितुमाह ततो जप्त्वा मूलमंत्रो
द्धारविधिं दर्शयति आलिकालि मल कलवर्णि स्वराकलान्नादिवि प्रमा
सञ्जनमालितिविन्नित्यर्थः वर्गेभ्यः परिमाणमितावितीति प्रथमं तावन्मन्त्रं
मनाक्षराणि सर्वक्रमानीत्यर्थः चतुश्चतुर्दिशो यानीति मंत्रपदान्यष्टौ
भवन्तीत्यर्थः अत्तलनेत्राणिसप्तरतीति ककारादिहकारपर्यन्ताः सप्तवर्गाभ्

गुरुः
१९

वर्त्तीत्यर्थः तत्रस्यसुन्दरीदेवीनामिति देव्यादेशकयोनेकमूर्त्तित्वादित्युहे
नमंत्रउक्तः सर्वकामार्थसाधकमिति तस्यमंत्रस्यप्रभावउक्तं चतुर्थस्य
प्रथममितितकारः अंत्यस्यान्त्यांचतुर्थविकारएव तस्यैवद्वितीयनेह त्रिंशस्यं
नमकारः षड्विंशोयकारः ततद्वाविंशतिमकारः त्रयस्त्रिंशकारः प्रथमं
ककारः अंत्यस्यान्त्यांतृतीयकारः प्रथमस्यतृतीयगकारः द्वाविंशस्यका
रः चतुर्थस्यपंचमंनकार चतुर्थंचमस्यचतुर्थभकारः अंतस्यस्यपः प्रथ
ममिति यकारः द्वितीयस्यतृतीयंजकारः तृतीयस्यप्रथमंककारः पंचम

हे॰ पं॰
२०

स्य पंचमं मकारः पंचमस्य चतुर्थं भकारः प्रथमस्य प्रथमं ककारः तथैका
दशमिति ङकारः षोडशावर्ति ङकारः तृतीयस्य प्रथमं ङकारः एवं यद्विंश
तिमं पकारः चतुर्थस्य तृतीयं दकारः ऊष्माणां द्वयं षकारः प्रथमस्य प्र
थमं ककारः सप्तविंशतिमं रेफः अष्टाविंशतिमं लकारः प्रथमस्य तृती
यं णकारः पंचमस्य चतुर्थं भकारः एकविंशतिमं वकारः पंचदशार्थे गरुः
वीतिराकारः पंचविंशतिमं मकारः प्रथमस्य द्वितीयं खकारः पंचविंश २०
तिमं यकारः द्वात्रिंशतिमं मकारः ऊष्माणां मंतो हकारः द्वात्रिंशति मष्ठ

रूपैव हकारः एव पंचमस्य चतुर्थ भकारः एव द्वितीयस्य तृतीयं जका
रं ऐवं सप्तस्य चतुर्थ भकार उष्माणां तृतीयं सकारः सप्तशतिर्मं रेफः अं
तस्थानां प्रथमं यकारः एकविंशतिर्मं यकारः अंतस्थानां द्वितीयं रेफ विं
शतिर्मं सकारः पंचमस्य प्रथमं यकारः उष्माणां प्रथमं सकारः तथा प्रका
रमेवेति स्वकृतनिर्देशाद्भगवता धर्ममुद्धारबीजमुक्तं चतुर्थस्य प्रथमं ग
कारः उष्माणां तृतीयं प्रथमं षष्ठितिसकारः अष्टाविंशतिर्मं लकारः प्रथ
मस्य द्वितीयं खकारः [illegible] प्रथमं टकारः प्रथमस्य तृतीयं गकारः

हे०यं
२१

चतुर्थस्यचतुर्थंवकारः अन्तस्थानांद्वितीयोरेफः तृतीयस्यपंचमंणका
कारः आकारस्यलघुरोंकारस्तस्मगवतायमंत्रजावीजंदर्शयति प्रथ
मस्यचतुर्थंयकारः अष्टमाक्षरः जकारः चतुर्थस्यपंचमोनका
रः पंचमस्यपंचमोमकारः अष्टाविंशतितमोरेफः चतुर्थस्यचतु
र्थंधकारः सप्तविंशतिरेफस्यकः द्वाविंशतिमंयकारः पंचविंश
तितमोमकारः त्रयस्त्रिंशतिमंहकारः चतुर्थस्यचतुर्थंधकारः पत्रः २१
पंचमस्यपंचमोमकारः चतुर्थस्यचतुर्थंधकारः प्रथमस्यप्रथमं

ककारः सप्तविंशतिमं रेफः अन्तस्थानां चतुर्थो वकारः एकविंश
तिमं यकारः ऊष्माणां द्वितीयं षकारः षड्विंशतिमं चच पकारः क
रुक्कारेति मालामंत्राय व्यास परिगृहीताद्व्यामोहनार्थं विमानांत सर्वा
विद्याविचक्रवर्तिनो अज्ञिम्यः तामुरपुजारादि विद्याराजः तस्यमंत्रे इत्यर्थः
सर्वसाधनवर्जितइति पठितमात्रेण सिद्ध इत्यर्थः श्रेयस्तु गमंयव
र्गध्येत्यादिना कवचभूतानां षष्ठिनाशः हस्मयक्षतं यवर्गवत्पा
दिमस्त्रमंवीजं हकारः मातृकादशाभिः तर्थेत नपुंसकवर्जितैर्विरं

देवं २९

पृथिवीमण्डल स्वर्पातालमंत्रमंत्रे चतुर्ये मंत्रो चत्वारो मंत्रोऽएवं रत्नानी
ति भगवतोभगवत्याश्च मंत्रमाला हृदयोपहृदय कवच मंत्रश्च नं
त्रे सर्वव्यामोहार्थ यथेष्टं विभक्तिर्निर्दिष्टा कृतः तदुर्थ वर्णाउन्नेयः
अथवा चतुर्णा इति उभयो हृदयोपहृदयोश्च अथवा अन्यएवार्थः भ
गवतो मूलमंत्रस्यैव ग्रहणं तस्यैव बहुकृतत्वात् चतुर्णां निध्यानां र
सः समर्थ धर्मार्थान्यावत् योगिनी यदिष्टं तत्तत्सर्वं करोति अत एव
रत्नानि रत्नभूता मंत्रमालाचिंतामणिवदभिमतार्थप्रदायकत्वात्

गुरु २९

तथाभगवत्यामंत्रमालामालातिसंबंधिः अतएवविद्याराजस्य कर्मता
दिनातत्समर्थं प्रुक्तं विद्यासमर्शतिमालामंत्रस्याभिधानं मूलमंत्रइ
तिवा यथावस्तु पूर्वसमीतिप्रमर्थनिर्दिष्टायामंत्रः तस्य कर्मप्रयो
गान्वक्ष्यामः इतिसंबंधः त्रैलोक्यस्यादिकरं सर्वदेवयोनइ
ति सिद्धिविस्पष्टार्थः एतवर्द्धनासर्वतंत्रपुनतत्कर्मदोषाभावात् मे
घोत्रासयतीत्यादि प्रथमं यथार्थमहप्राते पश्चाद्वयमर्थः वज्रप
पावस्थायां मेघोत्रासयति डाकिनीवशीकरोति यथोपपत्ति बोधि

ह॰ पं
७

विनवविधानयानिवारयति स्थापयतिमरुजाभिः अर्थनाभिवर्त्ती
ति तानपोषयति शाक्तावस्थाकरोति नदीजलजपनयति लघु
भक्तिकस्यलंभयति ऋंनिवारयति दष्टेनस्यादियानिहस्थापयति
दृष्टिंबालयति सर्वांमांधर्मादयमहमरसिकपापालयति पथ
मार्गस्थमत्रप्रतिनवगच्छति विद्यायासहयज्ञवानदयमन्त्राकाश ग्रत॰
मीभवति सर्वमंत्रागपहरतीति वैलोक्यकेचित स्वस्थानेयद् ७
भवंतिसर्वपवाहनएवंकथयति सर्वसिद्धिमपहरतीतिसर्वसि

द्धिविद्याधरादिसंवर्द्धिन्यः नाकुरुतनरति सफलमन्त्रार्थक्रियाभे
दाः स्वकायात् प्रतीपायसंपुक्तनुशाकारेण सकलगगणाध्यात्म
निश्चारयति हृदयहृदये हृदयादानहृदयनरति देवतानां हृदये
त्यर्थः प्रसादकुमरशिवनादित्सरयतीत्यर्थः प्रासादः पद्मसर्व
बुद्धानामाश्रयत्वात् कुमोवज्रः पुनर्नयत्वान्तशिखरः पद्मनाम
वीनां मृदुमध्याधिमात्राणां हृदयावज्रपद्मस्थालनेति हृदयं
तारयतीत्यर्थः विषममृतकरोतीति विषयं अमृतवर्तयतीत्य

हे॰पं॰ र्थः अमृतं विषं करोतीति । पयः ऽदध्य कमिवाम्लादयति तत्वान-
२८ सोमपानवशात्ता दत्तात्यर्थः सोमपयः करोतीति पंचामृते गंधाप
हाविकारयति पयोदधितेन तत्संक्रामयति तत्तगन्धमन्यत्र ब्रह्मणादि
भोजने संक्रामयति अन्नस्यान्तमेव सर्वार्थं व्यक्तिकर्तुमाह गुणेन ना
दि गुणेन गरुडराजवत यानं महाविरूढ इति गगनमौक्तिकेषु गरुडवपक्ष गरुः
द्दयमवलयति तद्वत्सोमसंगशास्त्रावत्सम्मार्जयति गुणेन बोधि २८
वित्तमाशापदवतीमुखेदशमित्यर्थः नरः श्रेयसि यानमेवमात्म

रति सर्वेक्षोभ्रवति । त्रिषुलोकेष्वित्यर्थः तत्रगतालक्ष्मीन्नकेनावि
स्मृतिहस्मतरंति एवंभूतस्ययोगिनः इच्छावाविकुर्वरणासर्वेजिनर
नव्याहन्यत इत्यर्थः एवमित्यालभायथार्थ एवः जकर्मपर्यन्तावस्थि
ततस्य श्मशानागारगोत्वाश्मप्रदेशाउत्थाने विभीतकिवृक्षस्यदक्षि
णदिग्भागाप्यांगेलंकृणानादिनाछेयक्लस्यत्वईश्वारात्रौश्मशाने
संस्थापयन्मत्रेणवार्तिपत्रदर्शनालिभस्मरुटलीनामस्यकस्थापयेतत
तस्तनरमंत्रोक्तविधयःकाश्यानतफलमानिवारितंभवति भनिष्ठक्त

हे.पं.
२९

कलनयति तथाप्युपदेशः नामग्रहणान्मंत्रलक्षजापी मंत्री अभि
मुक्तकार्यानि निषेधपरः शास्त्रादिकमालंब्य कन्याकान्तिं न स्पृशति स्मकी हन्म परि
मार्दिकभागवतावाय्याप्याते मंत्रेषु पापरिविलप्य वैवदेशोऽनन्नाप्युक्त केषा
मंत्रीप्रहराद्युत्तरी मोक्षपर्यंतं तथाप्युपासनाहस्तेन रक्षाप्यामंत्रमेव
धित्र नावर्तयेत् उत्तरकालेऽपि लिखाद्युत्तमाय यथोक्तो विधिः कार्यः॥ गतः
अथ मन्त्रमुपलक्षयति स्यपेता गच्छति कालेन समवर्त्तते दीर्घं पथा २९
मेव स्पानपाने त्यादिनासाथ कस्यत्तपभ्रतं सर्वजनसमर्पसादि

नासाधकस्य त्रिकाममवस्थितेनाकथिता तत्रायमुपदेशः सकलं
कार्यं गाढ्यं त्रिविधकव्यवस्थितावस्थाधर्मकाय इति ज्ञानसंभोग
माप्नोतीति ज्ञानसंभोग लक्ष्यमाप्नोतीति श्रीहेरुकसमो भवतीति
यावत् शेषं सुगमं भग्नमं त्रैस्येत्यादिना हृदयस्य प्रयोगान्कथय
ति हृदयं सारमुच्यते शेषं यथार्थमेव यस्य उक्तं स्वेत्यादि यल्लल
क्षणालक्षित मत्सवार्दारिमं निवेक्षपत्ति विरेखालक्षुनानिर्गच्छति
केचित् अक्षिरणीविर्यांविकल्पयाति लक्षुवन्मालयत्यर्थः शेषं

के.पं.
२२

भा माध्यकस्मभामाध्याभवन्ति भामांकलक्रुद्राकपालादीनि पंचषष्ठ्येकं

यस्येश्मैव ब्रासनीवर्णं अतः परमित्यादिना अन्यलक्षणाधिशेषाकथ्यं

ति नक्षत्रलाङ्गलापियानिन्यः साध्यकमाध्याभवंति अतः पंचव

क्षाणि भामाभानु लक्षणामित्यादिना केवलोनालभामानाह्नि पांलक्षण

भवन्ति इदानीमसाढाम्भवाश्च बाहुयितुमाह अथेत्यादि गतऽर्थ ग.ट.

यत पार्विनिबग्राक्रराणवर्णीहतनगैनीवाकुद्धयोपन्नयनोविभूयते कम्प २२

नइत्यर्थः मराकलापीनितिलमयोमेलापकइत्यर्थः अतः परमित्यादिनाऽ

प्रडोविद्युआदिवृथीवते मध्यामेति मध्यमांगलिस्रदेशिन्नकनीपदिशामिति
स्वलताता परिपंकारेण मूलमिति कनिष्ठांगुष्ठाभ्यांमपेक्षामेवाङ्गलिन्नवर्ध
मूलाकारेण दर्शयेत् समेतप्रद्वनशिरोमध्यभागः गुदवाशतियोगिभ्यः
मूर्धनीभूतरश्मारित्नागनीनां विषमध्येमकर्धर्वापति भवरकानामर्थी
स्पर्शेति यस्यनाथकस्यशुत्राणाणारे वृतीसर्वभावेनमोहपरवशान्तपक
घमनानानांवीरस्यनस्ययोगिभ्यः नूहंधराशुष्विसमस्मानदृष्टभोग्या
भवंति नान्यस्यराजादेः भाधामंत्रणादिनीहनस्यायनेयोगसंचरमिति

हे.पं
१८

मेदिनीतंत्रमंत्रवृत्तिलिखितां रेवतीसाधानं कलापावीणासंवरमहत्कुण्डा यो
गपीनेमूलयेदित्यर्थः ध्वननेनास्वकाम्यंतेनित्यर्थमिति ध्वनेनलिंगं नाति
श्वयक्तिर्यस्या इति समासमं हृदर्पणीकेतपानिति अपवरन हृर्पणादि
रिस्मामाणयात त्याध्वनः शक्तिरयं भध्ववीहृत्यमित्यर्थः इदानी
मोतेगंत्यादिनाश्रवेकाश्वत् ठोमकारणां [illegible] इति चतुर्वर्णानां लक्षणा गणः
र्मिति योगिनीलामंत्रज ठोमकानां चतुर्णां लक्षणां मनुलोमविलो ३८
मेन कृतपः संक्षवस्थितास्तुति पूर्वमसपीर्वाद्रपोर्विल्लामेमामिर्द्दि

ष्ठानमंत्रैर्मंत्रविद्भिरित्यर्थः भक्तस्वोक्तमपार्थसिद्धिर्हानित्यमिति अ
योग्यवस्थितः सुरैर्विन्नमेत नरसिद्धिस्सभवतीत्यर्थः तैस्सुरैः सर्वसि
द्धिरमिति नाहं सोपदर्शनात् मन्त्राणामसिद्धिरसम्भवन्ति किंपुनः साधिताः
निधायन् इंद्रनानवरहस्यानितं योगपीठविशेषतः यावन्तो योगसंया
नासर्वसिद्धिकराः स्मृताइति भवायमर्थः यावंति क्षेत्रोपक्षेत्राणि योगपी
ठानि नत्रवस्थिताइमः सिद्धिदा भुवनानुग्रहाणाहेताः विशेषेणानि
यावत् शान्त्यमित्योदिसमयोनां योगिनी इच्छाभेषभोगंवत्तदामकाश

ह.प
२५

नरत्यादिरित्यर्थः मातेत्यादिना पदत्रमंत्रमंत्रहिरण्यगर्भ भवंति तत्रामानादीनां
संधानं विविधार्थविद्वित्यर्थः युक्तेत्यादि पश्चानंतरं तेन ज्ञानस्य योगाभ्यासे भवंति
नात्यर्थः समयेत्यादिना योगिनान्वयस्य वरित्यनं कथयति यामेत्यादि
श्री लघुफलो वा योगिभिः हठस्वात्मभागीहल्यगद्येत् विज्ञाय इत्यनाखे हु
रवि शृंखे वाचैवामामारकारणी यमित्यर्थः नाहं हठकर्तृपरो योगा इति राम:
हठयोगस्य उत्तमोयोगोमासलीत्यर्थ भगवत्पादाचार्यो योगमात्र २५
स्तमिति तथा योगधारिभिः आचार्यः सर्वयोगानां मातृस्थानी योगभवतीत्य

र्थः तस्मिन्नष्टो मंत्रे साध कालाद्युमेव वेति अस्मिन्नर्थे नैर्भिप्तुक्ता यो
गश्चारित्राणा मंत्रयात्यादित्रा सम्बन्धः अस्त्यादिनादिस्तु शोभक्तिविव
र्दिका सिद्धार्णा कारणाभवर्तीत्यर्थः ततः कथं प्रवीकवामाबागादि
समयानां पालनं प्रथम मन्त्रदेवतामंत्रयोगावर्जनं द्वितीय अदेवतस्य प
रिद्भाग [illegible]त्तोभवेदिति तृतीयः अध्यनिल्लनरातिनध्यानि हस्तनइत्यर्थः
चतुर्थः समयाचारवेष्टितमिति समयो इत्यः नामामाचारः इद्धातव
विद्याध्यापारीयत्वसमयाचारवेष्टितः पंचमः नामीवर्णासमन्वानइति शुभ

व.सं
३८

ओनैवक्षयमाधिष्ठानकाल अनैश्वर्यनारिवलनकात्स्वं किंतु ऐश्वर्यमेव
विहितमित्यर्थः वेद्यः एतत्पर्यंतं व्याख्यानमिति आधारबोधिविमर्ष्व
कालक्रमततं बोधाबोरेत्यर्थः मन्त्रमः अकोपर्यंडोऽसंचार इति बो
धिचित्तयएकाकाल अतिधीनकर्तव्यपरस्य बोसमथा; पराऽन्कृष्या
ज्ञातव्या साधकैरिति संबंधः सामान्यमवर्तंत्रालामिति एतद्रहस्यं सर्व गु.:
तंत्रामार्गमिति सामान्ये एतद्रहस्यं अतिमंत्रानमंत्रतंत्रविधिसार विदं ३८
ति: अतो रहंतस्याहि दुर्भिर न तर्कं हेतुभिः प्रत्यक्षादिभिः प्रमाणैर्नै

हृत्यलभ्यः अहृस्यमित्यर्थः किंपुनः कर्त्तव्यमित्याह शुभ्रामाद्येत्यादि ल
तरत्याह नकारेणोत्पादितानन्तमेवार्थद्वयमति कांतिस्त्वां बालपत्नीमानि
ति देवी पूजाकाले देवतायोगवाशिन्यर्थः अथवा मंत्रतंत्र शिक्षिताय
हिलभ्यते इत्ताम प्रज्ञा कांतौ कलाइनेयोरिति इतयः सर्वेषा स्थिता श्रुति
स्वतत्कालवामतो योगिनः मर्वाङ्गः शुभ्रसन्ध्याभवन्तीत्यर्थः आग
मकोपि तत्र दीपकोग्निर्वाक्सत्याति गलवारगयोगि दुर्वाविघातेभ्यश्च
रकइति अनुत्पन्न इति तः विरक्ताः स्तन्नमामर्थः दीपक इति मध्य दि

हे.पं
२

सर्वसुगमं मन्त्रव्यस्तकं पारनलेख्याविनाभक्षस्य प्रयोगार्थः गवि
कात्र्यंश्च कथयति त्रिलोहति भ्रवर्गारुजततात्वाविलनं स्वस्त्रतोता
दिना क्षधिनाकर्षणामाह तत्रायंक्रमः तत्रादिरक्तपात्रस्थावपकृत
द्रव्यं सर्वामंत्रीरुद्दिति वस्त्रभ्रव्रयोगादान भैरवीशारणाखिस्वदर
सितात्मासान्तुर्न्यस्तनात् एवमारोह शक्त्यक्लानिश्चार्यं तत्रायः गुः
स्यतात्मा पंचस्यामेनिनावेथं कारयित्वात् रुधिरभानाभिः कपालप ३०
रिपूर्णं भावयेत पुनरभ्यानयनाय सव्येनता मेवतर्ज्जनी स्तुद्भातिं

रूपेतानन्मित्तवमाधेपरिहृतोभावयेन स्वस्थानेभवति भ्रांति सं
वैस्वादिनाशिनोवेसं विप्रकष्टमेव कपालद्वयोदिति गौरीयामादि
पावास्त्रम्लावांत शोधनेत्यादिभिरुक्तामर्दप्रयोगमाविशोधायथार्थस
व उत्पन्नसामर्थत्वाद्योगिनः पश्चात्तच्छक्तिर्नभवति तथाक्षरलक्षा
जापे समाहितेनकृत्वा विधातव्येयमान्वयाशीहं निर्मायतनिमन्ने
न मनसाभन्नविधयः कार्याः तुरुक्तेनकणिनित्यत्र उखेजलेनिवाक्य
शेयः योगिनीहृदि पुणीत्यादिनाभिमतयोसंयोगनतायस्यानिप्रसयेत

हे.पं
३१

त्रापि गर्भं योगेस्याधिकमाह तत्राद्यन्तु परेशक्रमः यथाभिषेक
मण्डलं बहिश्चक्रं वाद्यपर्यन्तं तथैवोद्धरेत् तत्राष्टदलपद्मकीकल्पमध्ये
आलिकालिपरिच्छिन्नो हूंकारः चतुर्दिक्पत्रे शुभपहृस्योपहृदयो
चतुष्कोणपत्रेषु कपालानि रुधिरपूर्णानि चतुर्दिक्षाद्वारेषु स्वच्छकपाला
हिस्थुम्बमारहिंशतमन्त्रः मूलमण्डलाभ्यन्तरे काकास्याद्यष्टौ मेवं मूलमण्डलाद्
परिकार चतुष्टयगर्भे तस्मिन्मंत्रस्य यथाक्रमं चतुर्दिक्षानि प्राकाराभ्यन्तो
मूलमंत्रः प्राकारे हहिकारे हातलि अष्टनि षूहं मंधि पुत्रो भयो. कवचमंत्राः

गुरुः
३१

वज्रवाराहीभगवत्यामूलमंत्रं नमोहिरण्याकारेणापृथ्वीरमलयादिमहाकवचवी
जःपरिवस्थितपक्षगर्भेमालिपिहमयोगईभाकारंप्रतिहतिकुल्यासंस्था
प्य तेनारक्तकेरस्मगंधवतधिरमुवंगाहईयोनांतंवीजकक्षमेवालं
चतुर्भुजं कोणेषु । पंचप्रत्यास्थाभिमनतमंत्रे यानाकेन पूर्वक्षणतसवरानवरत
मंत्रमामतीउदितहतिपूज्येतडहस्थतेअयमुपदेशः तेनवर्णितंकल्पेतिभक्ष्या
योल्लेखार्थः इदानींसर्वमंत्रेरक्षित्यादिना भगवत्याममकारकथयति क
थंत्वयाममसंयोगंकर्त्तआछामनेति भगवानभगवंचउहातव्यामिति स्पष्टम्

ह्रे.प
३२

परमसर्व्वं विचार्य इत्युपादेयतीनां वर्त्तितव्यमित्यभिप्रायः तमेवार्थं पुन
रपि प्रकटयन्नाह परममयापमोऽत्रकं अतएव मनोज्ञामनोज्ञफला
भक्षायपञ्चशतव्यमिति सएवार्थः चतुर्थ्यन्तेन प्रकटीकृतः अथान
न्तादिनाऽऽहुवतानात्म समनयपरममयानां [illegible] निर्दिशति सततसर्व
सुकरं फलयोगनत्वार्थं सपतसामनन्दितपञ्चैत्यर्थः वीरमात्मना मु प्र:
निर्भीहितकफलसंभवेत्यर्थः वीरमतिङ्वैरोचनभिष्ट वज्रकुलसंभ ३२
वा तथागतकुलात्ज्ञातिवैरोचनकुलसंभवा पुनरपि तथैव सम्रता

इत्यादिना आसनानां यथोक्तानां साधकस्य योगतो नाह् कलविद्याभक्ष
णानि षडवर्णानि भवन्तीति जलस्य साधकस्य विद्यादेवस्य सहायाभूता
नां स्वास्वात्वेन कल्पिता, अविनश्वरस्वभावत्वात् षडवर्णानि भवन्तीति
सूक्ष्मरूपा भवन्तीत्यर्थ बन्धातीत्यादिषु षड्वर्णलक्षणासु गमनेषु दुर्लभा
योगिनां डाकिनीमांस तथैव वेत्ति दुर्लभा योगिन्यो डाकिन्यस्थपञ्चानां त
संभवात् पञ्चामृतानां भोगेन दुर्लभा भवन्तीत्यभिप्रायः यामिनीत्यादि
नां समस्तानां नाभिगत स्वस्तकाणां विज्ञप्तामृतं येन पालिता तस्मात् गा

व॰सं
४२

पकः किंचिद्दत्तस्तन्नप्रतीतः स्वयनार्थबोधकश्च अथवा आराधकः
संयोगाभ्यामेवं नदेवताराधकः गुणवान् शास्त्रार्थतत्त्वता दीपक प्र
दीपवत् सर्वसत्त्वार्थक्रियासमर्थः ग्रामेऽनुजंति वा तत्वान्तलक्षणामि
ति तत्त्वतद्विधस्यापि योगिनः रूपलक्षणामिमुच्यते ग्रामेयामेदृस्वस्य
त्यर्थः इतयः अभिधानश्चैति रूपेअभिधानसमाहृतान् व्याख्यत्यर्थः प
वित्रमित्यादि पवित्रागुणवर्द्धना साधकस्यातिद्धि समाकुर्वति ताः प्रा
प्य साधकोअभिमतान्सिद्धि प्राप्नोतीत्यर्थः शुभंपर्कादित्यादि शुकरं की

गुः
४२

साधनमिति लौकिकलोकोत्तरसिद्धिसाधनं इत्यर्थः सिद्धिमानकस
कस्यचिदिह लतपश्यति एकमप्यथ्रीहरूपो ग इत्याधिकं दर्शयति यथ
थामिंद्रौश्वरमाताः केश्चिदेकमप्यपूर्वः तत्यातेनकृतयो लक्ष्म्या
कर्मिति गुरुपर्वक्रमप्राप्तैर्लषिप्रेकैः छन्मंडितो भवति यमतस्रास्नीभि
र्भाणिनोभिः समन्तमो भवतीत्यर्थः शुकामसंयोगशीलश्चेति वासुगरगामं
बागशीलइत्यर्थः महूर्णमिति यस्तपरिपूर्णो भवति ज्ञानहेतुजमिति ज्ञा
नस्यप्रकर्षपर्यन्तस्य हेतुः कारणं भगवानवग्रतस्तत्वज्ञाता भवतीत्यर्थः

च.मं.
१८

ध्यातव्यस्तोत्रमन्यद्वनायामाश्रीत्यार्थचिन्तामेति महाउत्पायोगोभगवा
न् सकलोपमानेविग्रहं शरीरं यद्विनारिकवैचेकवच — अनर्गरहितत्वाणि
स्वरूपस्मारगतिक्रमासुरेरीति सर्वधारीराणिजाग्रदवस्त्रौनैः प्रदर्पोदिनर्थः
पृथिवीकल्पं गात्रकु मतातं मंत्रगुणाररमिति मतलमवकुन्तरखादिभारो
मंत्रीकृत्वा मंत्रगुणारवन्तयोगः स्मारगतिदर्भयेदिति योगस्यसमाधिः गुः
स्मारस्तु गुरणातांदर्शयेत् तथा कवचवर्धहितमर्थः शास्त्राणि नलंघयेदि २८
ति एवंवधोत्कःयवनारिकनाक्रमेस्त्यर्थः अथवामामव्वयत् शास्त्राणि

स्तलीयेत् अथवा शालाणिमवपर्यायविकृतानि नाक्रोशोऽस्मयामरः स
र्वदा अक्रोशानकर्तव्य इति अभिसुक्तानाति कर्मैरिति अस्मिन्नेव अस्य
नर्वाभिसुक्तः तत्राहृकर्मेरित्यर्थः नाभिः सार्द्धसुखं कुर्यादिति समयोः
भिः सह एकैकं त्रिशंकुर्यादित्यर्थः अथवा सुखमुपायः मह्यसुश्रोत्रादि तथा
थैकुर्यादित्यर्थः सुखनिति वा पाक्षेऽरुआन्मार्थी वत्तरधीकृत्वेति समये
गवानयः महर्निशमवता व्यंजयादित्यर्थः समयो वा समन इति समयादेव
नः त्वात्समावार्तःततः अथवा समयारसणीका रक्षणी पाद्याललनोवा

स॰व वेषवर्णादिविवर्जितमूर्त्तीति वैरिष्विन्नमेव अभ्रमणयोगिविहितरुच्यते
३९ यथेष्टकृतौ भवतीत्यर्थः गत्वो मननं मंत्रितियथार्थमेव कृत्स्नकसूरा
भवेदिति गत्वो वामा सोभवेदित्यर्थः ग्रान्तर्गतामस्य पामानिति चर्माव
रक्षा हृष्टोभवतीत्यर्थः उद्धवाथी मोक्षाविचारमेनं ज्ञानं सारतत्त्वबोधकं योन
यत्नो यथोक्तसन्न्यासमोचयेदिति यतोऽमृतोनादिरूपामिमूर्त्तिविहितकोऽपि पृ गुरु:
थिव्यर्थी हितकाधिष्ठान सर्वलोकहितलोकोत्तरसौख्यमापन्नो भवतीत्यर्थः ३९
पंचमुद्राह्वकर्णिकाभिमाणिक्यकुंडलकंठिकायथोक्ताः पंच सर्वदात्रैः भूमिराधि

तोभवेत् वर्णावर्णामुखाक्षेपशिलाबंधनवर्जिताः इति वर्णावर्णयोरु
ल्लिविचारणं तस्याक्षेपः परिहारः शिलाबंधवर्जिता इत्थं बंधनादयोन
कार्यानभादेशाद्यन्यलौकिकाचारवर्जिताः इत्येतस्मादिदमागममेव संप्र
न्याश्चैवविष्णुभक्तेति भक्तिलब्धाभिः इत्याभिमहद्वर्णश्चेति इत्थः भगवत र
पासहस्राक्षलब्धार्थत्वाद्विष्णुभक्तानिर्वर्णाणविर्गत इति पापमुक्तत्वं दुरवासस्या
ल्लनरवीरंच हृष्टर्पदित्यर्थः ब्राह्मणस्य इत्यागतिनात्मानं इत्थितं वेगीति ये
नात्मानं इतितन्त्ररामसर्वभजगतः स्थावरजंगमपरार्थः इतिनिलोभवति इ

च-सं
४०

यिश्राह्वतारास्थिति एकमराठनारिश्रवित्थमरत्योगावाधि नेनापिमर८मी
मूमर्गामस्थिति: कार्णा: भाह्रपुत्रैकमाई: ध्रवुङ:णमगुनवर्मिति नौ
किल्हवमाहुप्रनारिभि: सर्वज्ञानमहाउप्रारिङ्क मवउप्रभाप्रकाशपारि
नार्थ: चहनसुयनपरिवारिमवधावरकृत:मर्दाति चुकृनषापानस्म
याचारि:कृतोभवेत् तत:पवित्रोभवतीत्यर्थ: मंत्रुक्रमभादि यथार्थ गुरुः ४०
मेव इतीक्लमराभाखइति मरनावस्यापावाहर्णाणमहक्रवारिभि:
कववर्षितव्यमर्थ: शांतिकापिभाजयेरिजि पर्यतिनवडाशिलिता भ

वेत् स्वभागाद्द्वार्पिता नाः संकुलभोगपदित्यर्थः सत्कारं सनैवेद्यं पा-
तुजन्मद्दिनाले स्थिता इति नक्षतिवास्तिनादिकं लनया ह्याकिन्तु परम पो-
गास्या यात्तत्वात्त्वापनीरकर्म्मअरत्यर्थः सत्कारं सनैवेद्यं पात् मानै
त्यादि याः काश्चित्ताल्लुड हिता यावृतीलक्षणापुकत्वा आवरेत्
इत्यार्थ्यातमसारस्यः संकीयन्त इत्यर्थः भाक्तपञ्चलोकमेलाक्रमिति
लोमारूपविधौविकल्पेनकर्त्तव्यः एवं अस्यनिश्चयइत्यर्थः पुरा-
र्थसिद्धनिश्चयइत्यर्थः वामेत्यादि यथार्थमेवसत्कृतपरइति ममम-

ध.सं. त्यादौ कलेचूलकौ जीमंडीलत्रुसिद्धिमयासूत्रगारित्यर्थः ॥ शेषं यथार्थ
८१ मेव गोमयेनोत्पादिता ये एगल्लजलवदुसत्याप कारिणां तेषां विनाश
र्थं जुपरिहृत्य तस्य यत्नेन होमोपयिकादिहितविचारेण हकालीकं
उकलाकरहोमोपकरणद्रव्याणि उकादिविधानेन कडेकनेत्यादिभिः प्र
ज्वालास्य ल गृहे होहद्विशानाशा ठ टेकपवेयानीयवापूर्विनिर्गतां ध्यालमा गुरुः
त्पावजां कुशकर्जिकान्गृहीत हलुयानत्र भृतीविकलीभूतव माथामा ८१
हलश्यंत ये वरवहारवरर्गी विविंत्यगोमाल्लादि यथाविहित नेगां वंतस्य

मात्म्यसामान्यमिति विविंस्मामहाक्षोभान्वितेनाहङ्कारेणा तुष्कंमा
रयेदिति मूलमंत्रेणाऽनुरुपादिति विनियामिति मद्दरसपककांतस्य
वागूहणा पुत्रमंत्रनगयोपेतं वीराणांभोननेनेमेधेति मंत्रपुत्रमपा मं
त्रतंत्रमाशिक्षिता वा कार्गनातथाऽमननसहित पत्नीजनंतवीराणां प्र
शंस भवतीत्यभिप्राय: निर्माणमिति वाधिविंतस्यैव पर्याय: शेष
कगमंतस्यफ्लीरेवर्मीभूनाऽलक्ष्य उपुत्रकाजनलसामहायपधिनाभप
रगमनाएवं मूलादिव्याभवति सिद्धियोगभवतीत्यर्थ: ज्ञानकावृतिमं

च.सं ४१ योगादिति आकृतकृपेणात्तिसंयोगे पलंभेनकार्यमित्यर्थः योगः
समाधिः द्वयंभक्तणीयं तयोर्विभागतानिभाजनं अथवा योगः सम्बन्धः
द्वयसंबन्धी तयोर्विभागोरतनदृतिवाक्यमेवः गुरुपदेशतुकृतकारयि-
गुरुपदेक्रमनतावयेत् तदाधनरशमेति एवं यथोक्तार्थवा ॥
श्रीहेतुकमनोभवति आनतेविनापतर्नश्रीहेतुकं स्वामित्वंपश्यतेलक्ष गुरु: ४२
णान् स्वानिर्लेनुपश्यतितालक्षणादित्यर्थः स्थूलानि कर्महिलक्षणानि
ना सर्वातिपिछिनाताभाम्यामाधारणाभवतीत्यर्थः स्मरणेनसमाप्तुर्म

पंचानूतत्वलक्ष्लोन समन्वितान्यपि इत्यादिपद्यान्वितमिति अनवरत यो
गाभ्यासेन इतीर्संयुक्तं आदिशादौत्र लक्षणायभक्षणा पर्लं वाच्यतानं
त्री तन्नेस्यावृगाण्डधाना: चतुर्विंशति प्राकन्त्य: भुक्तिमुक्तिफलप्रदानवं
ति शौचंतुगमं अनिसमयमल्लमा ध्यालंबनयोगिनसर्वान्ग्रमी उप्याक्ति
यथा इत्युपलक्षणा उभ्यानक्वाक्षांल्तउ धर्मादयोयथार्थनाधर्मा
न्यथाऽभ्यासिपति योगबलवार्द्धिशातित्यादि उगमं अथेत्यादिना
तुंभनिरुभमं बरुत्र्क्रते मुमेर्संधनन: कन्वैति उत्नोकारउनपंचान

वं पं ८२

कोष्टस्थं कलिर्वेदिन्यर्थः कोष्टात्कलीयइति गर्भकोष्टचतुर्थमपंक्तौ व्य
ति नेवास्थानांनेयांतृतीयः मंकारः अनस्येकं भतलोमविलोमेन
स्वरवर्णाक्षसाधकइति पंचमेनेति श्वरप्रथमकोष्टान्तर सता[illegible]नेति
ककारानप्रभृति चतुर्विंशतिरेति तथैवकोष्टं षट्त्रिंशमिति आकारात्
प्रभृतिनकारः कोष्टन्वर्गेगातितथैव षड्विंशादिति ककारात्प्रभृतिः
कोष्टपंचमेति उकारः पंचविंशतिर्मेमिति ककारान्चतुर्विनेति त
थैवत्रयस्त्रिंशेनेति ककारात्सप्तविंशति भकारात्पंचमेनेति पंचसंख

गः ८२

वरेणाक्षराद्विंशतितमेऽक्षिति ककारात् मकारो विंशतितमे वर्णेति आकारात् सं
न्नैकेनस्त्रयमेपद अकारात्मात् प्रभृति णकार एकोनविंशतिभवति
वक्षिपुत्रानेह: कोऽयं तृतीय इकारः यवर्गेत्याधिक्यमं षड्विंशतिमा
मिति ह्रस्वाकारः पुनरपीति तदेवाक्षराणि प्रभृति तृतीयेनेति तृ
तीयस्वरेणाक्षराद्विंशाद्विति सर्वत्र इकारः कोऽयं द्वितीयः आकारादि
कं ककारात् प्रभृतिः तृतीये इति नकारे इकार या भ्याम वर्णा विशेषाः
समानपद इत्येन इत्योरुज्ञां वाहित्यादिनाग इत्राशत पर स्यन कारस्य णा

व.पं
७

र्मोत्कर्षेणास्वकार्यद्विलिख्यार्थसिनां स्वाउरोस्तवाहनोरथ्यात् सर्वकर्म
प्रसाधनार्थं अनस्वांकं स्वकार्यविधिर्विवश्यारनुचक्रमध्येद्दर्शयेदिति
स्वर्वक्रिक्राभासं कुर्यात् यथाक्रमर्मिति स्तनवयार्द्रविवक्राकांक्षुर्वा
न् यथाक्रमगणान्यादिद्विवक्रमानतिक्रमेण द्विपार्णवनाम मंत्रः नवा
हिर्वीः यथासम्मानन परिभाषितं तद्वद्विष्वक्षीकृतमित्यर्थः अथ गुरुः
नावियार्णवेपरिभाषितं अत्रसंक्षेपतोविधिः तत्रादौविकुरस्तभिधाय ७
: शेषं लक्षणं इत्नीमनस्त्यादिनाकर्माङ्गरूपेणामंत्रोच्चारणाः ध्यान

विधिं कथयति अन्योन्य घटितामंत्राइति यथाक्रमादिधौ सर्वलोतरंगाव
रान्योन्यपरिघटितानि मंत्राक्षराणि उच्चरायन्त् उभयमुखविनिर्गतानि
भ्रमघटितमंत्राक्षराणि ध्यानस्थानि वीसर्जत मंत्रक्षराणि प्रवेशनतु
भेदितानीति शान्तिविधौ स्वमुखादन्त प्रविष्टानिमंत्राक्षराणि स्थेव
लासनरूपाणि वक्त्रमार्गेणोच्चस्थानि पुनरपि पद्ममार्गेण देवतीगर्भ
प्रतिष्ठानि देवतीमुखान्तस्वमुखोमितिक्रमः करवीधौ तुस्वमुखात्देवता
मुखक्रमणा तिविशेषः सांशोनिधिलाम्पानि स्थानानि वीजनानातन्त्र

व.पं
४८

स्यामिति अक्षरमालामन्त्रेण परिवेष्टितं ॐकारान्तप्रतिष्ठितमिति भा
हिमअवसाने हुंकारेणाभिनिरोधयेत् ॐ अत्तर्वोन्मतिरोधात् भवेत ला
भ परमेकत्र गच्छतीति ङुनामं संपुटभावेनेति मंत्रव्याकरणादि
भिः दिव्यक्रमेण ॐकारादि ॐकारान्तं सपुटं संपुटीभावेनेति ॐ देव
दत्तवाभाउँ इति यन्त्रालेखनवर्धनेन वज्रेणाभेद्यादिति संपुटस्य
र्वकर्मिकत्वात् यथा कुरुकर्माण्विलनेन वज्रेण हुंकारेणाभेद्यादि स्य
र्थः पिंडवद्भ्रामयेत्तथेति विचक्षणमनमनिरन्तरं यथा दक्षिणतया नितरां

गुरु:
४८

नंभावयेत् आकर्षणादंकुशेनेनेति यदा आकर्षणमभिमतं तदायंत्र
भवनन्यासेन मंत्रविदर्भाकुशन्दहीत हल्लयालंडरोहया आकर्षयदि
सो स्तर्थः नैभर्गामुपलन्तथेति यदासैन्यादिक्षोभणमभिमतं तदाठप
लटदीनमायावाग्रोहया सर्वसैन्यादिकंक्षोभयेत् ग्रसमेवज्रमेवोक्त
मिति ग्रसनेभक्षणे वज्रटदीनयाअंकुशंभक्षयेदिति कार्यविधिना भ
क्षयेदिति विधिनेति कस्यममनयोजितं कालं हल्लयावामारोहया
कालमृत्युबंधनेनैवेति मरणकालमृत्युजयपंजयति शत्रुधारोवेदं

च॰पं
८९

सिवामासेरवखंगंस्थीलहस्तया हस्तैःसर्वैरङ्गुष्ठविशेषैः खराङ्गेष्ठावि
रोप्यते कमालमार्धेनस्थात् वज्राग्रावनियोजनमिति मंत्राक्षरमा(
त्मावदर्शयेदित्यर्थः मुद्रालंभसूनकर्मणि उपमुद्रालंभ शब्दवत्(
भक्षणवतकर्माणिभेत आकिनीनांयोजयेत मंत्रिहृदयेतितथैवचेति
आकिनीनांहृदयमंत्रेणात्थाविधिः कार्यः वीरहस्तेगस्थितंतालाकर्मजपी गृ॰ः
तयत्वातमूर्ति भक्तो केनविधिवीरहस्तं कृत्वा पश्चात् कर्मसमारभेत् ८९
विभज्यत्तार्द्धयामंत्रविपरितानि योजयेदिति तत्कर्मोत्तरसर्वाणि भजेत्पृथ

कृत्स्नानि विपरीतानि कर्माणि संचितानि यान्ययतीत्यर्थः त्वमेवार्थस्तव्यतत्र

मांह छिन्नैरेवादि भेदिता तत्रभेराउनाच्छिमार्गेषुयोजिताइति तत्वानां

कर्मकुत्राणांभेरा तेषुभेदिताः पृथक्कृता मंत्राणिनाऽभिमार्गेषु कुत्र प

प्रमार्गेषुयोजितः निखुक्तोरक्षनीयाः इति संबंधः असाधयेत्ति यो

गार्थमनन साधयेत क्षिप्रंमदेवाउरमाउधानिति योगार्थः महाभु

जासिद्धार्थः यत्र धर्मं प्रकर्षणनिर्दिष्टं साध्यते नैवदेवाउरमाउ पा

न पिमितहानत्रहस्यैताः क्षिप्रंशीघ्रं साधयेदिति किंभूतरत्नपरिक्षाभि

सं.यं ४९

सिवामासेस्वछागंरधीतरक्तया हुत्वैः सर्वदुष्टविशेषैः खराश्वेहापि
रोध्यते कपालमार्यन्दखातू यक्षेशास्वनिपोजनाभिति मंत्राक्षरमा।
नावर्द्दयेदिनर्थः मुद्रालंभजन्तुनकर्मेति उग्रमुद्रास्तंभ भद्रवत्
भक्षणावत्कर्मणिभेल आकिनीनायोजयेत मंत्रिहृदयेतितत्थैव वेति
आकिनीनांहृदयमंत्रैषाततवालिखिः कार्यः वीमहशाकिनं वात्वाकर्मकुर्वी गु.रु. ४९
तयत्ननुर्हृति भक्तो नैनविधिवीर्यहूलाकवा पश्चात् कर्मसमारभेत्
रविभज्यलीद्धयामंत्रांदिपारितादिनीजर्पेदिति तत्कर्मोत्तरपूर्णापि भजेरथ

कृत्स्नत्वाविपरीतानि कर्माणि यो मंत्राणि योजयतीत्यर्थः तमेवार्थमनुवदन्नु
माह विगृह्येत्यादि भेदितान् तंत्रभेदतः नात्मिमार्गेषु योजिता इति तत्वानां
कर्मक्रमशोणां भेदा ते कुर्भेदितान्पृथक्कृतान्मंत्रानितान्मार्गेषु वक्ष्य प
ममार्गेषु योजितः नित्यकोऽर्शनीयाः इति संबंधः प्रसाधयेदिति यो
गार्थमननसाधयेत् क्षिप्रं सदेवासुरमानुषानिति योगार्थः महाउ
ज्ञानित्यर्थः यत्र धर्मप्रकर्षणनिर्दिष्टं साध्यतेऽनेन देवासुरमानुषा
न पिल्पिप्रहास्यमहत्स्वेतानि क्षिप्रं शीघ्रं प्रसाधयेदिति किंपुनरन्यदित्यपि

च.पं नं ककारात् प्रभृत्येकविंशतिमः मकारः षड्विंशतितमैवाष्टिर्भाग
४४ शति पूर्ववद्विलोमेन को पञ्चपञ्चाहंकारः चतुर्थ हकार तस्मात्प्रत्यवा
र शेषं पूर्ववत् इदानीं चतुर्थीपत्राकारमाह कोपि द्वितीये भारे स्वर
प्रथमको स्थानप्रभृती षड्विंशतितमकारात् प्रभृतिपदि - - - वैति
त्वकारात् प्रभृति त्रयस्त्रिंशमि तथैव त्रयोदशोपि स्वरत्रयोदश ग्रः
को दोषाकारस्थानशति उकारात् उकारात्प्रभृतिविलोमेन भकार लोप ४७
कारैकोनविंशतिम आकारात् प्रभृति ककारविंशति ककारात्

प्रभृति कोष्टकादियमिति स्वरकोष्टकात् चिंदनिष्टठकारे पाकान्त

न्तारिपुसाकलमाय क्लहपदे केवलंनराङ्स्वाविलंहोमंकुर्यात् सवव्के

आविमांकितरति यथापिसाचाशालकृतयोगोमंत्र डाकान्वेपनरंमहाक

वाहिरक्षाविधेय क्लरक्षमंकरोवंजपयदित्यर्थः अथवामलधृतं

नानाभयानकाविहृतं हृत्पाभयनकुर्यादितिभावः शोधिठगमं य

योकोभवतिनमंशयः सोष्टुअन्नलकाष्टकाष्टविशोधुराभे कधिपति

विद्यानंस्य कृमनवराङनरधिरोमृहीत्वामहामंत्रं कुर्यात् कद्यमकपा

च.पं
४५

लंबावलंभिनीत्यादिनाभगवतः श्रीहितकास्यमहात्म्यदर्शयति स्तनवर्द्धना
धनोपायिकायाविलंरं तद्दर्शार्थपृथक्धारिणीमिति तस्यभगवतोवर्णं वा
पुषंधारयितुंशीलंयस्य सात्वोन्नताद्दर्शनावज्रापृथधारणीत्यर्थः भा
पुधमिति मामान्यवचनेपिपृथुनानविक्रमभूतत्वात् वज्रमेवोच्यते तथा
स्वनेकविक्रमावारणोपि भगवतोवज्रधरइत्याभिधानं उज्जादेवविभूषितमि
ति पंचमुद्राभिः मसृणेनकृतामलमिति धनाधिपतिमाकान्त नतोग्र
यमंत्रमिति महायोगालंबनंविनामेनभाव्यंबाहेत्यर्थः वेदैकपथापंवेद

गु:
४०

अविद्यमानेपिकर्त्तव्यंपंचगुरवाद्यकाइति यदापंचामृतसमाकल्पंनन्नि
नराय शुक्लंनतु पंचामृतत्वेन परिकल्पयदित्यभिप्राय: एआदित्यादि
सुगमं वीराणांमासनंगुडादेवत्य उसमाहिनइत्यप्राकेनरूपेणगी
तथा यादिना प्रयोगोविज्ञेय: पश्चाद्वीराणांवीरमानमोहिति प्रथम:
तावप्रथोकरेखती पूजामतिनयेनाउक्ताय पश्चाद्वीराणांवीरमहाप्रु
जारिकमाचरेदित्यर्थ: —वित्यादिनात्रिवर्गकामकोवाञ्छितंकंप्रजये
६ त् कलाअवयव सवासौभागस्कलाव तन्निन्विरजतयेक्षया

व·मं
४९

स्कवचनेनतिर्देशः पुक्तोर्निष्टेवकुंपचनं गुरुस्यानीयत्वात्सिद्धेन
मुखमध्ये वक्षःस्थलपर्यंतथेति ललाटवज्रमालार्त्भूमभिनवधूर्तनि ध
त्वपदः। स्थानंतरवक्षस्थामविषमनयनं तन्मूर्वामध्यललाटेदर्शय
दित्यर्थः वीरेन्द्रसूक्ष्मप्रभाविना सर्वकार्यिकहोमकथयाति वीरतत्त्वा
हृतकल्पठद्युम्नकलेशश्रेकोधायस्यार्थमानेकुर्यात वानपूत पका गृह·
प्रथमंतावत् शङ्खवाहकारमात्मनंयथालब्धमात्मनप्रीतायुभाभिषा ४९
य ततःपश्चाद्यथाकर्मविहूपराशामात्मतंजरेण भाभृशीर्षपंचाह

हिरण्यात् यत्नतइति देवताहंकारेयानवकुर्वंतितेनोदृश्यात् ज्वलितेऽ
नास्कलज्वालामालासांवर्तिति कुप्रभूताग्निज्वालानिबंधनादयोयथा
कर्मातरूपेणोवदैकनीयां एवमपिदेवतामुखेआहुतिंकृत्वाविर्ष
कसमान्वितेषु देवताहुतिविधिमाह ततइत्यादि वलैयकंसर्वतोभव
क्षिति कराभ्रश्चेयथाविवर्क्कं शृंगारप्राकारसहितं स्वर्णभूम
कुडायेत्तंथायेन नरेकदेशेनकथयितुमाह चतुर्वक्त्रेत्यादि रवराऽ
ऐशवाह्यतोरथ्यादिति एष्टदलस्थानगताहेहानथैवछ्यापायित्वाक

व.सं.
५०

प्राय: इदानीमथेन्द्रादिनामखर्वादिप्रयोगं दर्शयति विप्रहत्यादीन वाकं
नयत्न्यादिनिरन्तेषां वा धनं वशीकरणादिकं तद्दर्शयति सर्वेषः
अस्येन्द्रवल्लितामध्याशति उभयोर्मूलमंत्रादीन्वशीकरणार्थिनः देवा
योजिता हृदि: सएवार्थो विभ्रमदीक्षत: तत्रापंकेन पञ्चगव्यादि
कृत्वा तु दूप्रयोगेन पंचमूलमलसहिता अथवा कर्पूरेणामिश्री कृत्वा उभा गु:
य मूलमंत्रेण तत्राहर्बंध: संधनयेन् तत: पश्चात्तत्पानेष्वेपोजयेत् ५०
यथेष्टंभवति निःसंशय: कपिलादासीति कपिलवर्णाचो होवंतु समं

सत्पूर्णेत्यादि त्रैलोक्यभवनप्रदीपत्वेत्यादि तथाविधमपि यस्मात्तावत्सर्वजं
सर्वकर्मक्षयं वा मोक्षमार्गेण लब्धिरेताहि मर्यंत देवतावशमायाति
तवीनतादेवः भवमयवशमानयुक्ति नोयथोभवति तस्मात्तनगति श्री
हेतुकस्मात्प्रवाशन्नान्मुखेवा शोवंडगनं अर्गमेद वर्तागवडगाउ
धारय नवलठध्यातिवीरिश्वररति ममनो त्यागरुनमगति भूगवा
मिनर्थः नपठेरित्यादि यथायंएव मद्भवायंवाविस्सीति नैलोक्य
यनमुलतस्तुभगवतीत्यर्थः कायेसमहे हास्पवडर्थिवत्समारीति

च॰सं॰ ५१

वीरस्मूलमंत्रस्यधातुर्विंल्सं किलि२ मिलि२ खिलि२ डाकिनीमूलमंत्र
स्य ह्रांह्रींह्रूंह्रैंह्रौंह्रः ऊं इति भवनेन्यादिना सामान्येनरज्जादीनांच
श्रीकण्ठमाद्यं पिणितांगमस्यमक्षमात्मसुतस्यच पिशितनादिर्यम्येति
सामान्येनोक्तं भर्मतिहोमस्य सर्वहोमादिविधः वाखहोमं कायहो
मस्य भवत्स्वाक्तमन्त्रमम्नस्युतस्यैति सर्वत्रस्यापि दक्षहस्तावर्ध गुरु: ५१
स्थापि वीरताः श्रीरक्तः साधकस्यदत्वाति त्रिपुलामिश्रमिति
समन्धः त्रिशिखमंत्रनाम्यशा इति भवस्पमवाणञ्चोकायहोमः कार्य

सतेनेत्यादिसुगमं अथ कर्मेत्यादिना अनेन नियमस्य योगिनः सर्व
कर्माणि सार्थदर्शितं स्वस्त्येति वश्याकर्षणाया एकान्तं मारणोच्चाट
नेयाश्चैकत्वमपेक्ष्योच सर्वान्तर्मेष्वित्यादिना वज्रविशालिना डाकिनीनां
स्थानानि प्रकाशितानि वज्रमण्डलं श्रीहेरुकमण्डलं तन्नायकाः प्रधा
ना अरण्यमन्त्रभूमिः आरामग्रामेश्वरः पुल्लीरमलयो नानादिक्षु
सर्वपीठानां प्रधानत्वादुपदेशाश्च अवलेप पुल्लीरमलयप्रभृतयो
विलोमनं सर्वदिशाविदिशान्तरस्थानेति यथोणाभ्यो वज्रधारणादि विभि

व.सं.
५२

कालाः मातरः काकास्याद्याः लम्बादिति लामामातीसाः उग्रयोगि
न्यः कुलनायिकाः अजिन्यस्वतन्त्रः महाकाला महाभैरवः डाकिनी
भिरिति महार्थेन्नृतीया किंभूताभिः सहृत्पिण्डरूपिणीति अन्या
रूपिणी त्रुंविका नथालिका उग्रहतयः पृथक्भूता सहरूपिणीरि
ति त्रुटयः पंचाल इति पीठे पपीठादिभ्योऽन्यत्र वर्तित स्थान देशः
एवमायाउपलक्षणा पराउक्ताः विलासः कतरूकाविंशतिमहकाः
सिद्धयोगिन्यः अनन्यस्वरूपेण भ्रमन्ति त्रिवक्रवर्तिन्यस्तु पुनः पूर्णा

ग्रः
५२

नम लयप्रति स्थानेषु पंचराजभम्रयोः यथाविलोमेन योजनीयाः
अन्योपि रोगयावदेवम्यः श्रीहेरुकयोगिन्यः महामंडानदृति श्रीहेरु
कस्य मन्थानः योग्यात्मानिति निर्झारयोपम्यो मण्डलनापिकाऽर्शनि
ति स्वकर्वर्तिन्यवतार्दिशनिडाकिन्यः एतानि सर्वं व्याप्तमिति सम्बन्धः
अवयवर्णमिति सवरावरेषु एष्याषु पूर्णयावा डाकनरूपया म
ध्यामध्यानयोर्थ याषाख्यानाया पुनरपिकिंभूतयाः अयनव
यापरेभावयोरत्रा नृविधतेपरत्वयोयस्या मात्रपरत्वयां अथवा भ

ब·पं
५२

क्षपथमात्मनीयथाऽस्थ्या नयालहनन्तस्य सततमादिति सर्व्वं
थः शेषंयथार्थः ऊतुमोदकं पुष्पवत्नामहेत्यन्न इदमंत्रमिति
फलसंत्रः सत्ताखरमेवोवा तथातवेति विवकवर्त्तिन्यादत्वा महा
कालीसत्वेनवज्रपाहीलत्वेन ब्रह्मचारिणी भवन्तीति मध्यान्हि
ना भ ध्यत्वेभावादिम ओं ऽवतानिस्नानाय नाम स्ववतु डालीला प्र
क्षालनसेनसन्तापकरी नयासुडेणात्प्रस्थः मर्दतीति गर्भआनय
यासंदष्टगर्भभवान्यिशिष्टावाह्यागनानायसलिनीभवति ऊर्यादि

गु॰
५२

नेति एतयाहास्यमित्युपलक्षणायेन: सर्वमेव महाभूतरक्षस्तुरवं
नाद्यायहनि याऊ यर्थिति सम्बन्ध: तपकर्मेत्यादिना साधकहस्ति
हस्तैर्वेभ्य: अप्रवर्तनपरिणिग्याऊर्वृत्ति तत्कर्मज्ञप्ति कर्मवद्दर्शयति नृ
मित्यादि देवनीक्रियाचजस्यालंघनमित्यादि साधकाक्रिया: एव
कारितकारणेनेत्यर्थ: नागउवेरिति तत्याविशाघ: बिम्बाया:बिम्ब
यं उर्णीत्यादि साधककर्म हृहृ इत्यादि अन्यस्याकर्म तेनैव पूर्वो
क्तकर्मणोपदर्शयं सुगमं चतुर्भिरिति लंभयितेन्त्रया अर्चितेत्यादि

नारायणपूजा अतिशयेनगोपनीयेति प्रकटयति अद्यमेत्यादिना
साधकस्य सर्वसामर्थ्यं निरूपमाह पदाभिमंत्रेणाभिमंत्राणुष्पं
अलिमाकाशेक्षिपेत तत्रैकमपिपुष्पं भूमौनपततितदा सर्वसेवका
र्थं सक्त इतिविस्तरः नहृष्यते देवमातृभिरिति सर्वदेवमातृभिरभि
ध्यते इत्येत्यादिनामतनापरमंत्रेण पूर्वसेवाकृत्वा अनेकप्रकारवि
धिंदर्शयति अपमृत्युहरणं दृष्टमात्रमानयतीत्यर्थः एतेनेत्यादिभ्रम
र्गविधिंदर्शयति आतरित्यादिना आकृष्यसमंदर्शयति सन्नाद्यरमं

श्री ध्यातोत्पातनज्ञोवा साक्षाक्लिपल्लोवासूर्यमध्येतत्र आधितलं मा
ध्यमंध्याप्य पुनसहस्रधावर्तयेतस्य शरीरं शुद्धस्फटिकनिर्मल
श्वंपेयं प्रभोत्ताभवति पुनः सहस्रपत्रहृत्या इदये अर्द्धमात्रं स्फटिक
निर्मलं ज्वलभाग्गुणाकारविज्ञानमारभेलक्ष्यो भवति शरत्काल
सूर्यादिनाविषापहारं कथयन्ति तत्तुयम् पंचरूपमिति शशिमण्ड
लपंचकोष्टक्रियमाणे नवकोष्टाजायते शशी तत्रार्यविन्यासः एत
स्यावरजंगमाविषज्वलस्याधिरति विम्बस्यतदमृतवातिधाराभि

चं·सं
६०

भानि मंत्रस्य मूलमंत्रस्य यथा पूर्वमिवात्वाल ध्वनिमि नारिकामंत्री भर्वांडे
ताविनष्ट मृतक श्मशाने समागोत्वा — मंत्रकोतेलियते सतिय तो यत्मा।
प्रत्नीकोल्वनान्तय यथा लब्ध मभ्पवहदादित्यादित्याहस्राय: श्रीफलाना
मित्यादि घु पूर्ववत पुरश्चविधानेन वीज्रव्यमान्से न्यादि सुकरमेवतु न:
पुन: सोमाप्तु हेमेकेथम सर्वशेनानां भस्याधिकप्रदर्शके भक्तार
वारमेत्वोभयमादिश्यात् सिद्धिमाप्नुयादिति यद्यपि शुनवादि रभव
ति: सिद्धिमानादिन भवति यथाप्यनेन विधिना वरमानो पार्गी आधि स्था

गुरु:
६०

देवतादिस्थान् छिद्रि[illegible]त्रोत्मभिप्रायः अधिकाण्डरयन्निमित्ताउपभवति
कृष्णाजमित्यादि कृष्णांडवर्णंतुग्रः मापाशालपाजातिलघुर्दि मङ्गुष्टिग्र
राजिकाक्षमी हतपल्लानाम्ना मंत्रेणवोरपित्वान् कुहकदेशेलेपयेत् प
थोनकंभवति गुरुःपदेशात्तमतेविरूपाशार्दूलातिवैतो भ्रमपाक्षनाशात्
तन्त्राध्ममायैर्यदि उष्टमेनस्वक्षाति पूर्वनियंडमेकपरत्वमानेपाउलाथ
नादैर्विहृत्तितदशोविरधातिनैव तथाहिर्यैभिनयलीरपनाष्टपिलं
क्षिपत्तिहीनानिवकलहमूर्ध्ना अनेनउपेभवभवे पत्नीचक्रवीतक्षिप

१.८ तेसमानः जनतथाद्वैनच सर्वणपार्विक्रम स वाक्तुसत्तसमल
६१ कर्मिविधं मंनिधीज स्य श्री लंकाजन्म भूरं भूतस्यजय भत्रारत्मःरत्ना
त: श्रांतिजवंगु वीरडाकिन्य प्रख्याने श्री मल्लानिव्वि मै मस्तर्नामला
श्रेयः वैतकर्माच भाधारेडाति हर्यदिनस १ - - - - विद्युधाय कीर्ति
हेतोनाग भवेनास्थि ननतिधमतावि हाटेग्रन्थः सत्वर्वविनकति गक:
साधनवतन्मकेआधरपांव सविल रंवधीन कालिताचार्यजपभद्रस्य ६१
समान्नोयं श्रीचक्रसंवरपंजिका ग्रन्थमासामामान्नमननमलअंकता

यक्षं
५५

सर्वशरीरं निर्विषीभूतं ध्यायेत् स्वस्थो भवति एवं स्वात्मादिनमपहरेत्
स्वयमपि मंत्री भस्मभोग्यादिकमवमर्दनं वहिर्दिक्षुपदेशा इदमवर्यन्त
हलहलरत्नाधिष्ठितमिति धारयेत्साध्यस्य हृदीलो भवति नीवक्षीरः
अंभूमानं शरीरं पोनिजतं दवेति वाह्याणनासं हृद्यीभरत्नाध्दिद्धके
नख्रलपर्यादित्सनामि छकेन पूति क्षांतिंत्वा रक्तवंदन धूलिर्भि: लुके
उकेलपत्ने पर्यायैरिति पोलनीयं पंचवहकाल न रत्नं वालिध्ये ध्यानेनवल
पेवहद्वारावरिरागानि वास्तल द्वयं मर्दनेन कुर्यात् उलेनकथिरकुष्ठस्य

गरु:
५५

भिद्यतेरिपुः कपालस्यैवमेव मार्जारादिमांसडाकिनीनां प्रसन्नामिति
दर्शयन्नाह मार्जारनग्नादि वीरानिति सन्नाक्षरोमंत्र एकैकाक्षर
मिति अक्षाग्रमारणालस्तजापेन प्रथमं सर्वाणि कृत्वा पश्चाद् दृष्टसहस्राणि
निसंबंधः मोरुलेभंजनम् काकंडकीफलवालिगरडोलछलानि प्रगसि
नत्येति मत्स्यकस्य पुच्छलोहलोहकीः नकुलममलकमिति निथवघोल
श्वोनकुल नमकपाला भस्मररडुनलाहड प्रियलंकुंकुमेगालहडुली
ल यथोक्तेमवस्थेत् कटुकफलानीति धुधुरफलानि मदनमकुलवा

चसं
५६

त्र उत्कलनीहुंकारेण शिरोभग्नो: कलतुंनवकाडीहयोवा मथेत्यादिना
भगवत्महृदयमंत्रोनादिशति लिखितसापर्वकंदिव्यानीति अनिलावसु
माहेंद्रकछपविश्ववज्रविश्वरूपमोपरितत्रकमलपर्वतपादिविष्टितम
त्पर्वतं छप्पान्नातउपरि त्रिवक्रारेणि ध्वनिक्रमसमन्वितं हाहाहेति विनि
स्वनाकारेण महामंत्र भाम कथितः ततः चतुर्विंशतिवीराणा अभिधा
नकथितविलोमेन भैरव्यामहाभैरव वीराः गुणा वीरिणा कर्दकर्धनि
महाकंकालः चक्रस्यान्तऽश्व्यामवर्वकार्यनुसाधर्कं शांतिकस्यादि

गः
५६

सर्वकार्यं यथा यथा कर्मातु ह्यत: निर्विघ्नानि तेषां विघ्नाभावितव्यमितिभा
वः अतएवोक्तं वक्रतुण्डस्याभिन्नमित्यादि महावक्र इति महत्त्वं कीर्त्तमस्य हीयस्य स्वभ
वति भगवान महत्त्वेविघ्नानि वक्रात्पीयस्येति अथवा महावक्र इति क
र्माधारस्य समासेनाविवक्रमेव इदानीमथेत्यादिना पूर्वोक्तस्य पञ्चसाधन
विधिः ऋतुकतुं तत्कथयति तदनुह्रत्वाकरणोविघ्नशीकारणा गोमान
मित्यादिना वस्यादितिधानं पूर्वोक्तेन विधिनाकर्त्तव्यं निर्विघ्नेनेत्यादि
तथैव स्वकाम्यमल्यस्तकार्यं गायेत्यादिना सर्वदेवगणजिनिर्विघ्नी चीदनं १

बृ.सं
५२

सिद्धसहिताः भोजनंकुर्वनं मडुनादिंवकार्वर्म्मंवीमंत्रजपेदित्यर्थः वे
लानियमोनविद्यते भाऊतिशतमिति भ कल्वेमादिषु ग्रहोष्विधिनानिलं
ग्रतानुर्त्तिनामभेकतत्सर्वशनियुक्विनस्यतीतिदर्शितं महर्ष्मामेत्यादि
नायतेदेवतासर्वामिति यद्दात्यन्नडातिभा सोमंवी ग्रहद्वयसहितोहि
मथ्यति तदासर्वदेवतासमीबायतइत्यभिप्रायः गोमायुमान्तमथेन
होमयेत् वलिक्रियाजपमंवक्तातातैतैक्ते ब्रनीयतइत्युक्तेवमंवधनी
यं वलिकर्म्मजपमाक्रिमंग्रुक्ते पार्थिवइतिवक्तार अष्टमाजकार भन्ति

गुः
५२

माभेदयेनित्यमिति रेफेणावेष्टयेत् ॐ घंघुगामं नृत्यमंत्रइति येनमा
प्रतंत्रे चतुःकोष्ठसमायुक्तिमिति मन्त्रस्यचत्वारिपदानि चतुःकोष्ठ
राज्यानोऽनेहन्त्वाभिधानाऽच्यन्ते अष्टमूर्त्तिसंवंधिनामिति क्षित्या
द्यष्टमू[illegible]रियमंत्रइतियावत् अनेनलब्धमात्रेणानियतश्शति अनेन
नमंत्रेणायोभिगृहीतः संम्रियते महामांसेनपूर्ववत्तज्जुयात्पश्योक्तं
भवति ताम्रचूडः उल्लूकः कपालमालिनंवीरवंजाद्ध्रुतनभूषणाभि
तिभगवतः पूर्वमजूक्तेतदनेनपूर्यते ह्रोंमकानदर्शयते पृथ्वीअब

व॰सं
५८

ह्रीं मकराक्षेन वज्रवाराह्या आर्पेवं देवता: कथिते उन्मत्तकमंडिषु पंच
मुण्डकपालेषु पंचदेवतै दर्शयि आपैदेत्यर्थ: वामहस्तेन साधक इति
यत्किंचित्वत्सभोज्यं येयादि कल्पितं सर्वसत्वसमन्वीतादीयमानसाध
केनवामहस्तेनदातव्यमित्यर्थ: शेषं तु गर्भ वज्रमत्वन्तारितानाहस्तपुत्र
दर्शयति तावेअंगुष्ठवज्रमत्व:स्थित इति सर्वेषामेवं धनीयु त्वताभ्या
तर्जन्याभ्यां वैरोचन गुरुवेमध्यमांगुल्यापद्मनर्तक इति पद्मनर्तेश्वर:
धारायामनाकार्यावीर इति श्रीहेरुक: तत्र रितिकानिष्ठांगुलि अध्वय

गु:
५८

ष्ठितस्यास्य वीवृगिणां तत्राकाशगर्भो वज्रसत्त्वं तत्वकुलिशाभ्यामिति स
र्वगुणी नत्वान्तर्वर्ती हयग्रीवः वामसंभवाकारणामिति एषाकारणामाश्च
योवामकर हस्तलत्तल इति करतलपंचदलपद्म ध्यात्वा पद्मकिंजल्के ट
स्योवज्रवाराहि अग्रतोयामिनी ततोवामे मोहिनी पृष्ठतः संचारिणी
सव्यतः श्रामती वत्तिवताच समागमोन्मुखवाइति स्वमात्मना समभि
ष्ठाप्य पृष्ठे तत्प्रणिधानं यूर्णयपादिति यद्यपि वज्रवाराही मंत्रिणा वज्र तत्वा
दयो वज्रवाराह्यास्वदेवता निर्दिष्टा तथापि कररुहे दर्पणानां मध्यप्रति (

च.सं
५९

विंबानिव निश्चयश्चायिद्रित्यर्थः अत एव वक्ष्यति पूर्वेविमर्न्यैपेङ्कवरति
छोमकाएं ——— साधकेनेति पुनःपंचामृतस्तदलुहलतुजापुलावे
छोमकाःपंचानि विद्युतारंयः पवरहलते लोचनादिग्रहणेन अकिल्पा(
जलांचतमृगणां मूर्यत्स्यादिना काशधातुमर्थादिति ——— शेषंसुगमं
छोमकाछोमयेधीरमिति हलमृजायामाहामहाशंवलुजव आदिभिः वी
रश्रीहेरुकछोमयेभूजयेत ततः पश्चाद्वलमाहरेत बलभक्षयेत् एवंक्र
त्वासर्ववीरसंयोगडाकिनीजालसंवरं भवति पश्चाराकर्तव्यपूर्वोक्तेनविधि

गुरुः
५९

नासाधकः करोति यस्तवः कश्चलाह पंचनखाश्च मार्जारिगाणादयः
पंचनखजनीयो माठव्यदेयो यथार्थवर्णानामिति सन्निपाहिश्वठव(
र्णानामप्येवर्णतः पल्लमिति वहवोवीरयरामाहिताः मवीरयपठ
हेन्व्वीकरणेन पृश्नोवानिर्यगाणातीर्थग्योनिसंभतानांश्चोतोपध्वारिति
भूनगोमलीमयः यत्न भैवेपण्डदेवा नामापिडुखलाक्ष्मभवमि
कलादिनंधूकर्पर्यन्ता पक्षिविशेषा होमवलिक्रियाडुपोल्मा होमभं
न्ताहोमप्रव — महडेनसाधनमिन्नाह कलेलादि प्रथमंतावतन्धुं